

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově

Psychologické aspekty internetové komunikace
– problematika sociálních sítí
Ivana Greplová

Bakalářská práce
2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. března 2011

.....
Ivana Greplová

Tuto práci věnuji svému příteli Bc. Pavlovi Horákovi, který mne při jejím psaní láskyplně podporoval a poskytoval mi cenné rady a reflexe. Také ji věnuji svému kamarádovi Ing. arch. Petru Suralovi, autorovi webu Najdise, bez kterého by tato práce nevznikla. Oběma zmiňovaným patří můj velký dík.

SOUHRN

Cílem této práce je poskytnout základní přehled o specifikách komunikace na internetových sociálních sítích a shrnout některé dosavadní poznatky z kyberpsychologie. Sekundárním cílem je zjistit platnost vybraných jevů na konkrétní sociální síti a ukázat na jejich různé podoby. První kapitola teoretické části se zabývá terminologií z oblasti virtuální reality a základními rysy internetové komunikace, mimo jiné i v rámci různých internetových prostředí. Druhá kapitola přináší obecný vhled do tématu sociální sítí, z nichž zmiňuje ty nejznámější jak v České republice, tak ve světě. Stěžejními jsou třetí a čtvrtá kapitola, které se věnují známým jevům a konceptům, týkajícím se identity a virtuálních vztahů z hlediska psychologie a kyberpsychologie. V praktické části je kvalitativně zkoumán výskyt vybraných jevů v prostředí komunitního serveru Najdise a komparován s koncepty z teoretické části. Konkrétně se jedná o témata jako flaming, self disclosure, intergenerační rozdíly a zážitek virtuální komunity jako prostředek k sebeuvědomění jedince.

KLÍČOVÁ SLOVA

kyberpsychologie, sociální sítě, virtuální vztahy, flaming, self disclosure, anonymita, virtuální identita, virtuální komunikace, sebeuvědomění, psychologický zážitek virtuální komunity.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to give a summary of specifics of social networking websites communication and resume some present knowledges from cyberpsychology. The second aim is to find out an availability of chosen phenomenons in a concrete social networking website and show various forms of them. The first chapter of theoretical part deals with a virtual reality terminology and basic notes of the internet communication, among other also in various internet environments. The second chapter brings the general insight in social networking websites. Names the most widely known in Czech republic and the rest of the world. The most important is the third and the fourth chapter which deals with an identity and virtual relationships in the light of cyberpsychology. In the practical part, there is a qualitative research aimed to the chosen phenomenons described in the theoretical part. Concrete phenomenons are: flaming, self disclosure, intergenerational divides and the psychological sense of virtual community as a way to one's self-awareness.

KEY WORDS

cyberpsychology, social networking websites, virtual relationships, flaming, self disclosure, anonymity, virtual identity, virtual communication, self-awareness, psychological sense of virtual community.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivana Greplová**
Osobní číslo: **H08555**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Psychologické aspekty internetové komunikace - problematika sociálních sítí**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod 2. Teoretická část 2.1 Prostředky internetové komunikace 2.2 Vznik a vývoj sociálních sítí 2.3 Anonymita versus identita 2.4 Virtuální sebevědomí 2.5 Virtuální realita versus realita 2.6 Intergenerační rozdíly 2.7 Kvalita virtuálních vztahů 3. Praktická část 3.1 Kvalitativní výzkum: analýza dokumentu (výpis komunikace na sociálních sítích), zúčastněné pozorování (interakce na sociálních sítích) 3.2 Interpretace výsledků 4. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Buermann, U., Jak (pře)žít s médii, Praha 2009 Horrocks, Ch., Marshall McLuhan a virtualita, Praha 2002 Huitema, Ch., A Bůh stvořil Internet..., Praha 1996 Lem, S., Weigel, P., Tajemství čínského pokoje, Praha 1999 Šmahel, D., Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi, Praha 2003 Šmahel, D., Adolescents and Emerging Adults on the Internet: Exploring Identity, Relationships and Addictive Behavior, Brno 2007

Vedoucí bakalářské práce:

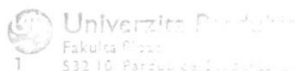
PhDr. Jana Křišťálová
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Obsah

ÚVOD	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	13
1.1 Internetová komunikace	13
1.1.1 Virtuální realita versus realita	14
1.1.2 Základní specifika komunikace v kyberprostoru	15
1.1.3 Prostředky a prostředí internetové komunikace	18
1.2 Sociální sítě	20
1.2.1 Vznik a vývoj sociálních sítí	20
1.2.2 Současné nejpopulárnější sociální sítě ve světě	21
1.2.3 Česká republika a sociální sítě	24
1.3 Anonymita a identita na internetu	25
1.3.1 Anonymita	25
1.3.2 Virtuální identita.....	28
1.3.3 Iluzornost a opravdovost	31
1.4 Virtuální vztahy	33
1.4.1 Intergenerační rozdíly – mladí chatují, dospělí diskutují	34
1.4.2 Virtuální komunita	36
1.4.3 Zážitek virtuální komunity jako cesta k sebeuvědomění	38
2 PRAKTICKÁ ČÁST	42
2.1 Specifika komunitního serveru Najdise.....	42
2.2 Použité metody	45
2.3 Flaming.....	47
2.4 Self disclosure	54
2.5 Intergenerační rozdíly.....	57
2.6 Virtuální komunita a její vliv na sebeuvědomění jejích členů	60
ZÁVĚR	64

BIBLIOGRAFIE68

ÚVOD

Téma internetu a jeho vlivu na člověka je dnes velmi populární. Za hlavní důvod můžeme označit fakt, že se alespoň zčásti aktuálně dotýká každého z nás, kteří vlastníme počítač s připojením. Fenomén doby představují především sociální sítě, které jsou v popředí zájmu jak vědců, tak i široké veřejnosti.

V této práci se pokusím nastínit současnou situaci na poli sociálních sítí ve světovém měřítku i v České republice, a dotknout se několika významných konceptů kyberpsychologie. Cílem práce je zjistit, zdali vybrané jevy, jako jsou virtuální agrese, sebeodhalení a stírání věkových rozdílů, platí v prostředí konkrétního diskusního fóra, a dále přiblížit možné podoby těchto jevů. Na základě dlouholetého členství na zkoumaném diskusním fóru jsem si všimla jistých změn ve vnímání sebe sama, a proto mne také zajímalo, jestli může mít aktivní a déletrvající interakce s ostatními členy v tomto prostředí vliv na sebevědomí, potažmo sebeuvědomění jedince v souvislosti se známými psychologickými koncepty, na něž se snažím nahlížet v nových souvislostech. Ráda bych tak přispěla k dalším rozšíření pohledu na problematiku virtuálních komunit, které by mohly sloužit jako inspirace pro další témata výzkumů.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se snaží poskytnout přehled o základních principech sociálních sítí od obecné roviny jejich samotné existence a fungování až po jejich psychologická specifika. První kapitola přináší vhled do základních pojmů, jako jsou internet a kyberprostor, zmiňuje hlavní specifika virtuální komunikace a uvádí popis nejčastěji užívaných internetových prostředků a prostředí. Druhá kapitola se zabývá vznikem a vývojem sociálních sítí a uvádí jejich nejznámější příklady v České republice i v celosvětovém měřítku. Následující třetí kapitola už více operuje s psychologickými pojmy, jako jsou identita a anonymita v prostředí internetu a věnuje se fenoménům opravdovosti a iluzornosti. Sestupně od obecného k detailnímu se čtvrtá kapitola zaměřuje na virtuální vztahy s ohledem na různé věkové skupiny a dílčí sociální sítě. Poslední kapitola čerpá z několika konceptů z oblasti psychologie a kyberpsychologie a vytváří nový pohled na to, jaký vliv může mít intenzita vztahů ve virtuální komunitě na samotné sebepojetí člověka. V úvodu praktické části popisují spolu s použitými metodami komunitní server Najdise, který je předmětem mého výzkumu. Šetření má za cíl zjistit výskyt vybraných jevů, uvedených v teoretické části, a na příkladech ukázat jejich různé podoby.

Téma virtuality a jejího vlivu na člověka je v současnosti velmi diskutované a bádání v této oblasti přináší stále nové poznatky. Významnou roli na poli výzkumu hraje mezinárodní projekt s názvem World Internet Project (WIP). Zakladatelé tohoto projektu věří, že Internet bude transformovat sociální, politické a ekonomické aspekty života lidí. Jeho realizace probíhá již od roku 1999. Místem vzniku je USC Annenberg School Center for the Digital Future (dříve UCLA Center for Communication Policy) ve Spojených státech. V současnosti na projektu spolupracuje přes 20 států světa, včetně České republiky, kde je tímto partnerem Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně. Ta každoročně pořádá mezinárodní konference Cyberspace. Osobně jsem se jedné z nich v roce 2010 zúčastnila. Znamé zahraniční konference se konají například v rámci Association of Internet Researches (AOIR) nebo každý druhý rok – CATaC (Cultural Attitudes towards Technology and Communication) conferences.

Tyto projekty a konference, kterých existuje celá řada, přinášejí neustále nové poznatky. Velká část studií a článků je dostupná na internetu, včetně absolventských prací, například Černého a Faltýnka, ze kterých mimo jiné čerpám v této práci. Odborné publikační činnosti se věnuje internetový časopis Cyberpsychology, editovaný Šmahelem, českým odborníkem v oblasti dospívajících a internetu. Také na mnoha populárně laděných internetových stránkách si lze přečíst o tématech z kyberpsychologie. Z českých serverů jsou to například Lupa, Internetprovšechny nebo Psychologie. Také tištěná média informují o dané problematice. Jedná se například o časopisy jako Československá psychologie nebo Psychologie dnes. Ze známých autorů z oblasti kyberpsychologie bych uvedla například Sulera, odborníka na jev *Disinhibition effect*; Reidovou, kterou proslavila její bakalářská práce zaměřená na prostředí *chatů*; Turkleyovou, zkoumající psychoterapeutické účinky virtuální komunikace; nebo třeba Subrahmanyamovou, jež spolupracuje mimo jiné spolu se Šmahelem (kniha *Digital Youth: The Role of Media in Development*). Tématem virtuální komunikace a disinhibicí se v České republice zabývá zejména Vybíral. Dalšími významnými jmény z oboru jsou Vaculík, Čermák, Navrátil, Dušková, Ševčíková aj.

Použité metody v této práci jsou dvojího charakteru. V teoretické části se jedná o analýzu a deskripci odborných článků a publikací. Stežejní metodou v praktické části je

zúčastněné pozorování, jehož součástí je analýza dokumentů a polostrukturované virtuální rozhovory.¹

¹ Vycházím z pojetí Dismana, který chápe zúčastněné pozorování jako souhrn několika metod. Více v kapitole 2.2, nebo M. Disman, *Jak se vyrábí sociologická znalost*, příručka pro uživatele, Praha: Karolinum, 2002, s. 306.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Internetová komunikace

„Internet trochu připomíná potopu známou z Bible, tj. spoustu vod, v nichž lze utonout, pokud si jako Noe nezhotovíme záchrannou archu.“²

V rámci tématu internetové komunikace se vyskytují nejrůznější názory, prezentující například negativní dopad tohoto média nejen na lidskou komunikaci obecně³, ale také na životní styl nebo třeba zdravotní a psychický stav (hrozba „závislosti“) apod. Nicméně existuje i mnoho předností, jakými jsou rychlost a možnost jednoduše předávat i graficky náročná data, kopírovat, dobírat se informačních zdrojů, dělit se o poznání a sdílet ho.⁴ Tato pozitiva jsou hlavně technického charakteru, ale přináší nám internet také nějaké příznivé možnosti na poli mezilidských vztahů nebo individuálního rozvoje? Těmto otázkám se budu věnovat v dalších kapitolách.

Na tomto místě bych chtěla vymezit pojmy virtuální realita (a ukázat na rozmanité způsoby jejího chápání) a kyberprostor. V dnešní době již nelze zpochybnit, že způsob, jakým komunikujeme prostřednictvím internetu, se v mnohém liší od běžné komunikace v reálném světě. Této problematice se věnují Reid⁵, Suler⁶ aj. Z českých autorů jsou to především Šmahel, Vybíral a kvalitně zpracovaná je diplomová práce Lukáše Faltýnka. Zmíněny jsou také některé další známé koncepty, podstatné pro další témata této práce. Nakonec se zaměřím na hlavní aktuální prostředky a prostředí internetové komunikace.

² S. Lem. *Tajemství čínského pokoje*, Praha: Mladá fronta, 1999, s. 185.

³ Zde je možné dvojí chápání. Zaprvé užívání zkratk při rozhovoru, zjednodušené vyjadřování, nedostatečná slovní zásoba, tj. v lingvistickém smyslu. Zadruhé ve smyslu zhoršující se kvality mezilidské komunikace, kdy například lidé dávají přednost chatování před rozhovorem u kávy.

⁴ Z. Vybíral. *Psychologie lidské komunikace*, Praha: Portál, 2000, s. 151-153.

⁵ Například *Electropolis: Communication and Community On Internet Relay Chat*, bakalářská práce na University of Melbourne, 1991.

Cultural Formations in Text-Based Virtual Realities diplomová práce na University of Melbourne, 1994.

⁶ Příklady: *Cyberspace as Psychological Space*. In the *Psychology of Cyberspace*, 1998.

The Basic Psychological Features of Cyberspace. In the *Psychology of Cyberspace*, 1998.

The Online Disinhibition Effect. In the *Psychology of Cyberspace*, 1998.

1.1.1 Virtuální realita versus realita

V dnešní době virtuální realita ovlivňuje oblasti a profese, u kterých si to člověk mnohdy ani neuvědomuje. Asi nejčastěji je však spojována s počítačovými hrami a internetem. Podle principu sociologického termínu „orientace na realitu“, který klade důraz na znalost kontextu při zkoumání jevů v dané společnosti,⁷ tak i v oblasti virtuální reality je důležitá orientace v základních principech jejího fungování pro operování s termíny, jakými jsou například virtuální identita či virtuální vztahy.

Znalost pojmu virtuální realita, který poprvé užívá Jaron Lanier v roce 1989, je dnes téměř přirozeným jevem jak mezi odborníky, tak i laickou veřejností. Stručně ji lze chápat jako počítačem simulované prostředí, se kterým člověk může interagovat.⁸ O virtuální realitě existuje řada teorií, z nichž některé nesou až filosofický rozměr. „Virtuální se netýká jen technologie a ne jenom zkušenosti interakce se simulacemi, které mají počítačově zpracované prvky. Zasahuje samotné ‘reálno‘.“⁹ Toto tvrzení odpovídá tzv. *slabé verzi virtuality*. *Silná verze virtuality* je oproti ní technologicky určená a stává se rodící oblastí aplikované vědy.¹⁰

Otcem původního významu první verze je Marshall McLuhan, který vyvinul na poli virtuality nadčasové teorie. V tehdejší době sice ještě neměl povědomí o virtuální technologii, ale jeho myšlenky vztahované k médiím (kde se zmiňuje o stavu „jako kdyby“) jsou dnes zpětně, po bezmála padesáti letech, docenované.

„Všechno – počínaje automatickými bankovními stroji, které provádějí funkci bankovního terminálu ve virtuálním modu (tj. ‘jako kdyby‘), přes sex po telefonu, e-mail a předpokládaně ‘reálné životní‘ zkušenosti jako nahlížení do výkladních skříní – dostalo přízvisko ‘virtuální’. Význam virtuality se zhroutil počínaje jeho technologickou specifikou a konče jeho užitím jako popis nebo vedlejší význam určitého ‘stavu’.“¹¹

Příkladem virtuální reality z hlediska její „silné verze“ se pak jeví kyberprostor.¹² Z anglického „cyberspace“ jej do češtiny přeložil O. Neff, a to z románu Williama Gibsona – *Neuromancer* (1984). V tomto díle je představena vize

⁷ L. P. Berger, T. Luckmann, *Sociální konstrukce reality*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999, s. 172.

⁸ R. Stéphane. „State of the art of virtual reality therapy (VRT) in phobic disorders,“ *PsychNology Journal*, 2003, vol. 1, no. 2, s. 177.

⁹ Ch. Horocks, *Marshall McLuhan a virtualita*, Praha: Triton, 2002, s. 37.

¹⁰ M. Heim, *Virtual Realism*, Oxford a New York: Oxford University Press, 1998 In: Ch. Horocks, *Marshall McLuhan a virtualita...*, s. 37.

¹¹ Ch. Horocks, *Marshall McLuhan a virtualita...*, s. 37.

¹² I. Čermák, M. Navrátil, „Vliv virtuální reality (VR) na psychiku jedince,“ *Československá psychologie*, 1997, vol. 41, no. 1, s. 55.

globální počítačové sítě, která propojuje všechny lidi, stroje a světové informační zdroje. Uživatelé, připojování k této síti pomocí nervového rozhraní, zde pak mohou pracovat s daty a informacemi.¹³

Lidé občas zaměňují pojmy internet a kyberprostor. „Internetem myslíme fyzickou počítačovou síť, přenosové médium, kdežto pojmem kyberprostor označujeme místo, které se virtuálně uvnitř této sítě nachází“.¹⁴ Výstižná je definice Laurence Hagertyho: „Internet se stal centrálním nervovým systémem sociálního a ekonomického života naší planety a je fyzickým manifestem místa nazývaného kyberprostor.“¹⁵

Co se tedy myslí komunikací v kyberprostoru? Jedná se o komunikaci, která spadá „[m]imo náš reálný svět. Komunikaci uvnitř něčeho fyzicky nehmatatelného, kam je naše fyzická bytost transformována a kde se až poté komunikace odehrává.“¹⁶

1.1.2 Základní specifika komunikace v kyberprostoru

„Nejdůležitějším prostředkem udržování reality je konverzace.“¹⁷

Některá ze specifík komunikace v kyberprostoru jsou zjevná více, jiná méně.¹⁸ Nejpatrnější je zřejmě *omezenost smyslového vnímání*. Ta se dá do jisté míry snížit pomocí používání takových médií, která umožňují audio režim, video přenos a nejlépe kombinaci obojího.¹⁹ Existují jedinci, kteří tento „handicap“ vnímají ve svůj prospěch. Příkladem jsou stydliví introverti, kteří tak dostávají prostor k projevu sebe sama, aniž by se museli obávat případného hodnocení svého zevnějšku apod.

Dalším rysem je *proměnlivost identity a anonymita*, které tvoří častý předmět zájmu odborníků. Možnost být někým jiným a experimentovat se svou identitou – tyto schopnosti dávají člověku určitou míru svobody a moci. Zároveň ale přináší i velký podíl nedůvěryhodnosti.

¹³ L. Faltýnek, *Psychologické aspekty komunikace na internetu*, diplomová práce na Fakultě informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové, vedoucí práce: Z. Vybíral, 2002, s. 3.

¹⁴ Ibid., s. 6.

¹⁵ L. Hagerty, *The Spirit of the Internet*. Matrix Masters, Inc. Tampa, Florida 2000, s. vii.

¹⁶ L. Faltýnek, *Psychologické aspekty...*, s. 2.

¹⁷ L. P. Berger, T. Luckmann, *Sociální konstrukce reality*, s. 150.

¹⁸ Specifika v následujícím textu se objevují v práci L. Faltýnka, jedná se o známé rysy internetové komunikace, jejichž významnými autory jsou Reid a Suler.

¹⁹ V současné době je navzdory neustálému technickému vývoji stále nejčastější forma textové komunikace.

„Je to řeč, co umožňuje člověku sdělovat své myšlenky, pocity a city jinému člověku, respektive slyšet, co žije v duši jeho protějšku. Řeč člověka osvobozuje z jeho samoty a staví most od člověka k člověku. Je základem, na němž může vyrůst lidské společenství, a je zároveň jeho schránou.“²⁰

Jestliže nemáme jistotu, s kým komunikujeme (a dotyčný ji také nemá), můžeme pak tuto konverzaci ještě chápat jako lidský rozhovor ve smyslu, který obsahuje zmiňovaný citát?

Komunikace v kyberprostoru také do velké míry dokáže redukovat nebo úplně *smazat sociální rozdíly*. Vytváří rovnocenné příležitosti a prostor pro sebevyjádření bez ohledu na věk, pohlaví, sociální status a jiné kategorie.

Nespornou výhodou je také *překračování územních hranic*. Ta člověku přináší obrovské možnosti seznámení se s lidmi, se kterými by se jinak ve svém sousedství a běžném životě nesetkal. Může tak docházet ke snazšímu propojení lidí s podobnými zájmy, životním náhledem a nejrůznějšími společnými cíli.

I díky možnosti multiplicitní komunikace²¹ má dnes člověk *přístup k velkému množství vztahů*. Lidé tímto mohou naplnit základní myšlenku internetu – „spojit všechny počítače na světě, aby lidé mohli spolu komunikovat co nejvíce.“²²

Dalším významným specifíkem komunikace v kyberprostoru je také *nepřetržitý záznam*. To, co již bylo někde nějakým způsobem napsáno, se ukládá a dá se velice často zpětně dohledat. Jako výhodná může být tato funkce ve chvíli, kdy pracujeme s dřívějšími záznamy, rádi bychom něco refletovali s odstupem času apod.

Výše jmenovaných šest psychologických rysů komunikace v kyberprostoru se řadí mezi ty zjevné. Suler tento výčet obohatil o další čtyři. V krátkosti některé tyto pojmy představím.

Za prvé se jedná o *prodlužování času*. Myslí se tím prodlevy mezi jednotlivými odpověďmi účastníků virtuálního rozhovoru. Ty mohou být buď déle trvající při *asynchronní* komunikaci (např. e-mail),²³ nebo se jedná o minuty či sekundy u *synchronního* typu komunikace,²⁴ jakou je například chat.²⁵ I když se chat řadí mezi

²⁰ Slova E. Hübnera, U. Buermann, *Jak (pře)žít s médii*, Hranice: Fabula, 2009, s. 7.

²¹ Rozhovor s více lidmi najednou např. v rámci chatu, ale i kombinací několika komunikačních prostředků.

²² Ch. Huitema: *A Bůh stvořil INTERNET...*, Praha: Mladá Fronta, 1996, s. 79.

²³ Probíhá v reálném čase.

²⁴ Není vyžadovaná současná přítomnost komunikujících.

²⁵ Jedná se o komunikační platformu, kde má uživatel na výběr z několika tematických chatových místností. Komunikující chatují veřejně tzv. na skle, nebo tzv. šeptáním (mezi dvěma osobami). Komunikace zde mívá rychlý spád. Označení chat se používá i pro komunikaci v rámci jiných internetových prostředků a prostředí, avšak primárně se pod tímto pojmem rozumí chatový server.

oblast, kde odpovědi bývají stručné a rychlé, i zde je zapotřebí určitý čas na psaní, což ubírá na bezprostřednosti, v porovnání s komunikací tváří v tvář.

Dalším méně postřehnutelným specifickým jsou *změněné a snové stavy*, kdy nás ztišení a pohled do obrazovky mohou doslova zhypnotizovat. Tento stav bývá označován také jako *flow effect*, při kterém je člověk natolik „vtažen“, že nevnímá své biologické potřeby ani únavu a jde mu jen o prováděnou činnost bez ohledu na výsledek.²⁶ Šmahel se zabývá flow efektem v souvislosti s takovou stránkou kyberprostoru, která dává uživateli prostor k odreagování a zábavě. O vlivu působení obrazovky na lidský organismus pojednávají různé výzkumy.

„Účinky se projevují jak v křivce mozkových proudů (EEG), tak i v metabolismu diváka. Souhrnně lze konstatovat, že je utlumována celková vůle člověka, jakmile se zdržuje před obrazovkou, lhostejno, jaké obsahy sleduje a jak silně se ho ukazované obrazy a obsahy emocionálně dotýkají. Zde také spočívá vysvětlitelný důvod toho, proč je tak snadné médium s obrazovkou zapnout a proč bývá tak obtížné ho zase vypnout: tento důvod spočívá v médiu samotném.“²⁷

Tato slova se v kontextu sice vztahují ke sledování televizní obrazovky, nicméně dle mého názoru je lze aplikovat i v souvislosti s vlivem počítače. Opravdu má obrazovka počítače takovou moc zasahovat do našeho vědomí? McLuhanovo tvrzení „médium je poselstvím“²⁸ nabízí pohled, že „[l]idské užití jakéhokoli komunikačního média má dopad, který je daleko závažnější než obsah jakéhokoli média nebo to, co médium může sdělovat.“²⁹ Samotný akt toho, že sedíme u počítače, nás odvádí ze židle a nechává nás vnořit se do nekonečných krajů kyberprostoru.

Asi nejpodstatnějším prvkem, který hraje roli při kontaktu s jinými lidmi skrze internet, je tzv. Disinhibition effect. Vybíral jej definuje jako „jakési popuštění uzdy“³⁰. Můžeme se také setkat s českým překladem *prostředí bez zábran*. Lidé díky anonymitě ztrácejí zábrany a chovají se v prostředí kyberprostoru jinak než při běžných interakcích v životě. Jak je to možné? Příčinami se podrobněji zabývá Suler.³¹ Patří mezi ně neviditelnost, zpožděné reakce, neutralita postavení, anonymita a *solipsistická*

²⁶ D. Šmahel. *Psychologie a internet- děti dospělými, dospělí dětmi*, Praha: Triton s.r.o., 2003, s. 28.

²⁷ U. Buermann, *Jak (pře)žít s médii...*, s. 27.

²⁸ M. McLuhan, Q. Fiore, *The medium is the Massage: An Inventory of Effects*, Harmondsworth: Penguin, 1967 In: Ch. Horrocks. *Marshall McLuhan a virtualita...*, s. 74.

²⁹ Ch. Horrocks. *Marshall McLuhan a virtualita...*, s. 74.

³⁰ Z. Vybíral, „Mění se lidská psychika v éře internetu?“ *Psychologie dnes*, 2001, no. 3, s. 18.

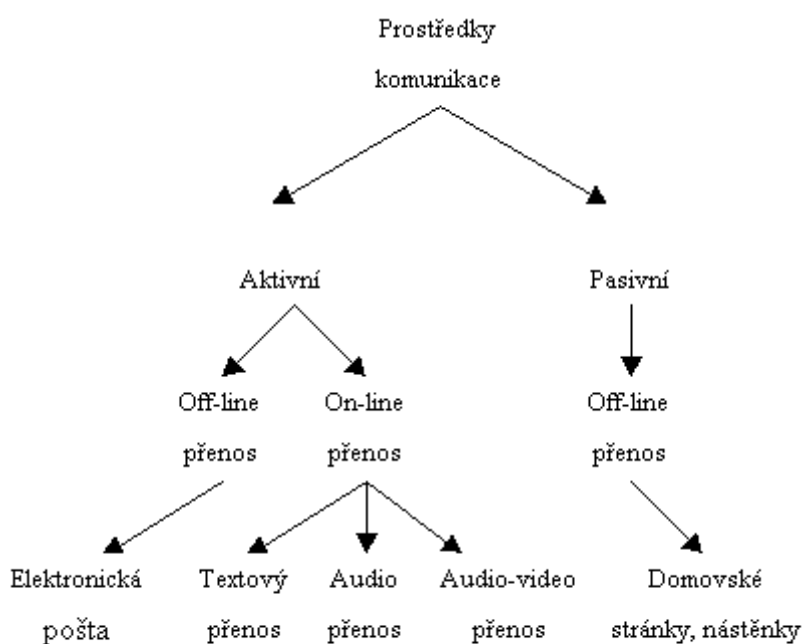
³¹ J. Suler. „The Online Disinhibition Effect,“ [online], *The Psychology of Cyberspace*, 2001 [cit. 2011-12-10], URL: <<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/disinhibit.html>>.

introjekce. První tři pojmy jsou nastíněny výše³² a nepovažují za nutné se k nim podrobněji vracet. Anonymita patří sice rovněž mezi již zmiňované rysy, nicméně spolu se solipsistickou introjekcí se jedná o náročnější psychologické termíny, kterým se podrobněji věnuji v kapitole 1.3.

1.1.3 Prostředky a prostředí internetové komunikace

Způsobů, jak můžeme komunikovat pomocí internetu, je celá řada. Faltýnek od sebe odděluje *prostředky* komunikace a *prostředí*, ve kterém k ní dochází. Je třeba brát v potaz fakt, že Faltýnek napsal svou práci před téměř deseti lety a od té doby došlo k jisté zásadní změně. Tou je současný boom v oblasti sociálních sítí, které nabízejí více funkcí a tím pádem pestřejší škálu komunikace.

Obrázek 1 – Schematické rozdělení jednotlivých prostředků komunikace³³

³² Pojmenování jsou jiná, ale principiálně se jedná o totéž: neviditelnost jako omezenost smyslového vnímání, zpožděné reakce v rámci prodlužování času a neutralita postavení coby mazání sociálních rozdílů.

³³ L. Faltýnek. *Psychologické aspekty...*, s. 21.

Aktivní prostředky jsou takové, kdy informace směřuje ke konkrétnímu uživateli (uživatelům). Na rozdíl od nich pasivní prostředky primárně nevysílají sdělení konkrétnímu příjemci. Jedná se pouze o uveřejnění informace, kdy není dopředu jasné, kdo bude příjemcem (a zdali vůbec někdo).

Faltýnek dále dělí aktivní prostředky na off-line a on-line. Off-line prostředky nabízejí v podstatě asynchronní komunikaci (bez nutné přítomnosti příjemce v čase přenosu). Za pomoci on-line prostředků naproti tomu dochází k synchronní komunikaci (probíhá v reálném čase za přítomnosti obou komunikujících). On-line prostředky se dále mohou členit podle způsobu předávání informací v rámci smyslového vnímání, jak uvádí také Šmahel. Většina komunikace v současnosti probíhá i navzdory dokonalejším médiím stále ještě textovou formou. Dalšími typy jsou komunikace prostřednictvím obrazu, zvuku nebo multimediální formou, která zapojuje více smyslů najednou³⁴.

Kyberprostor nenabízí jen jeden typ prostředí, ve kterém se může internetová komunikace odehrávat. Těchto míst pro virtuální setkávání existuje několik. Základními dvěma kategoriemi pro dělení prostředí komunikace jsou komunikace vedená na straně uživatelů a komunikace vedená vně uživatelů.

V případě prvního typu se jedná o osobní prostředí, ve kterém mají komunikující osoby pocit, že komunikace probíhá přímo u nich, jakoby na „domácí půdě“. Faltýnek sem řadí prostředí e-mailu (asynchronní komunikace), ICQ a audio-vizuální komunikace³⁵ (synchronní komunikace). Komunikace v těchto prostředích je podobná jako při psaní SMS zpráv nebo při telefonování a je typická pro interakci mezi dvěma osobami.

Druhý typ je charakteristický tím, že se při něm komunikujícím jeví komunikace „vzdáleně“, jakoby neprobíhala u nich. V reálném světě neexistuje přípodobnění k tomuto typu komunikace, je proto specifický pouze pro oblast virtuální reality, zvláště komunikuje-li spolu více osob. Faltýnek zde zahrnuje například prostředí chatů (synchronní komunikace), diskusních skupin, domovských stránek (asynchronní komunikace) atd. Uživatel se ale nemusí ztrácet jen kdesi „mimo“, ale prostředí, ve kterém komunikuje, může mít konkrétní „tvář“ – může být zasazeno do pseudovirtuální reality. Do té spadají *MUD* a *MOO*.³⁶

³⁴ D. Šmahel. *Psychologie a internet...*, s. 101.

³⁵ Například pomocí programu Skype.

³⁶ MUD je zkratkou pro Multi User Dimension, nebo Multi User Dungeons, nebo Multi User Domains, MOO je zkráceně Multi user dimension, Object-Oriented. Původně byly MUDy stvořeny hráči

1.2 Sociální síť

Důležitým rysem člověka a jeho života na zemi je vytváření vztahů s ostatními lidmi. Jedná se o vazby různého charakteru, podmíněné rozmanitostí charakterů jejich členů a smýšlením dané společnosti. Každý člověk si buduje svou sociální síť, do níž je sám zapojen. Tato síť je v podstatě živým organismem, který se v čase mění, a to jak z hlediska kvantity (obohacuje se o další členy a jiné naopak ztrácí), tak i kvalitativně (stávající vztahy procházejí jistým vývojem, stejně tak i její členové). Vazby jednotlivých členů jsou provázané. To znamená, že se její členové znají a navzájem spolu více či méně interagují.

Tento model sociální sítě se objevuje i v prostředí kyberprostoru. Platí zde některé podobné principy, ale existuje i řada dalších, které se v realitě příliš vyskytují v menší míře, nebo v pozměněné formě. Pokud se na pojem internetová sociální síť podíváme z hlediska typologie prostředků a prostředí virtuální komunikace, jak je předkládá Faltýnek,³⁷ zjistíme, že současné sociální sítě jsou skloubením prostředí, ve kterých probíhá komunikace na straně uživatele a prostředí, kde se komunikace jeví uživateli jako vně. Je to způsobeno kombinací několika druhů funkcí, jež je zde nabízena. Tato (v rámci technického vývoje) nevyhnutelná a promyšlená strategie³⁸ od tvůrců sociálních sítí činí z jejich „produktu“ fenomén, který se stal velice rychle atraktivní pro miliony lidí na celém světě.

Kapitola se věnuje vzniku a stručnému přehledu vývoje sociálních sítí, a to především v jejich počátcích, z nichž zmiňuje ty v současnosti nejpopulárnější, a to jak v celosvětovém, tak lokálním měřítku, včetně České republiky. Detailně se popisem a historií konkrétních platforem zabývá například bakalářská práce Martina Honzíka.³⁹

1.2.1 Vznik a vývoj sociálních sítí

Britský sociolog Jameson Barnsom byl prvním, kdo v roce 1954 zavedl pojem sociální síť. V druhé polovině 20. století se tento pojem stal pilířem koncepce WEB 2.0, o které se jako první zmínil Tim O'Reilly v září roku 2005 ve svém článku „Tim

„Dungeons and Dragons“ k hraní hry na počítači v reálném čase. TinyMUD nebo MOO jsou spíše sociálními komunitami. Více o původu a vývoji zpracovává práce L. Faltýnka, s. 37-38.

³⁷ L. Faltýnek. *Psychologické aspekty...*, s. 21-29.

³⁸ Na co používat jednotlivé programy zvlášť, když je zde možnost „existovat“ na sociální síti, která nabízí všechno dohromady.

³⁹ M. Honzík. *Analýza internetových sociálních sítí*, bakalářská práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze, vedoucí práce: D. Chudán, 2010, s. 3-9.

O'Reilly – What is Web 2.0“.⁴⁰ Pro účely této práce není podstatné zabíhat do hloubky těchto (technologických) termínů, proto volím pro přiblížení stručný, leč relevantní popis: „Web 2.0 je prostředí, které tvoří samotní jeho účastníci. Nástroje webu 2.0 přenáší moc, vlastnická práva a pravomoci do rukou uživatelů. Tito uživatelé samostatně nebo kolektivně vytváří obsah ve formě, formátu a podobě, která nejlépe odpovídá jejich potřebám a preferencím. Společné vytváření obsahu se uskutečňuje v prostředí, které odmítá autoritu, hierarchii a řád a dává prostor jednotlivci a neustále se měnícím skupinám nebo komunitám.“⁴¹ Uvádí se, že první sociální sítě byly tvořeny skupinami lidí, jež používáním klasických e-mailů podporovaly své sociální vztahy. Důležitým krokem bylo objevení IRC (Internet Relay Chat), který umožňoval komunikaci v reálném čase (počátky synchronicity).⁴²

V roce 1995 byla vytvořena první sociální síť *classmates.com*⁴³. Cílem této služby bylo umožnit registrovaným uživatelům vyhledat své spolužáky a udržovat s nimi vztahy, seznamovat se s ostatními studenty a pěstovat a rozšiřovat si tak svou studentskou sociální síť. Princip této koncepce byl pak inspirací pro dnešní světové giganty.⁴⁴

1.2.2 Současné nejpopulárnější sociální sítě ve světě

Nejznámějším celosvětovým webovým systémem je *Facebook*, který se objevil v roce 2004. Tato sociální síť je výjimečná jak svou historií⁴⁵, tak obrovskou mírou expanze, kterou zaznamenala. Facebook se stal velmi populárním tématem dnešní doby v oblasti psychologie i managementu a není divu – 800 milionů uživatelů⁴⁶ je číslo, které činí z původního systému pro harvardské studenty obstojné ložisko informací,

⁴⁰ „Historie sociálních sítí“ [online], *Sociální sítě*, 2008 [cit. 2011-12-19], URL: <http://socialnisite.cz/info/historie_socialnich_siti>.

⁴¹ Sharon Markless, „Nová koncepce informační gramotnosti pro digitální výukové prostředí ve vysokoškolském vzdělávání“ [online], *ProInflow*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://pro.inflow.cz/nova-koncepce-informacni-gramotnosti-pro-digitalni-vyukove-prostredi-ve-vysokoskolskem-vzdelavani>>.

⁴² „Historie sociálních sítí“ [online], *Sociální sítě*, 2008 [cit. 2011-12-19], URL: <http://socialnisite.cz/info/historie_socialnich_siti>.

⁴³ *Classmates* znamená v překladu spolužáci. V České republice se setkáváme se sociální sítí *Spoluzaci.cz* (více informací o této sociální síti jsou k dispozici v další podkapitole).

⁴⁴ „Historie sociálních sítí“ [online], *Sociální sítě*, 2008 [cit. 2011-12-19], URL: <http://socialnisite.cz/info/historie_socialnich_siti>.

⁴⁵ Příběh zakladatele Marka Zuckerberga se i díky filmu *The Social Network* (Sociální síť) stává notoricky známým.

⁴⁶ „Statistika“ [online], *Facebook*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>>.

jejichž hodnota je v dnešní době velice vysoká. „Asi největší síla Facebooku je, že se uživatelé pohybují mezi reálnými přáteli, kteří si svůj profil sami založili a prezentují se pod svým vlastním jménem“⁴⁷ – až na výjimky, jako jsou například falešné profily či pozměněná jména.

Na druhém místě co do popularity a počtu uživatelů v rámci celého světa se řadí *Twitter*,⁴⁸ který je o dva roky mladší než Facebook.⁴⁹ Jedná se o službu, která umožňuje sdílení textu o 140 znacích⁵⁰. Tyto texty jsou známy pod názvem *tweety* a mohou obsahovat mimo jiné linky s odkazem na různý obsah. Původní záměr tohoto serveru bylo sdílení stavu uživatele.⁵¹

Na třetí příčce se nachází sociální síť *LinkedIn*⁵², která oficiálně odstartovala svou činnost v roce 2003.⁵³ Tato sociální síť se svým charakterem hodně liší od ostatních. Prvotním záměrem totiž není zábava, nýbrž prezentace osobnosti uživatele a jeho pracovních zkušeností relevantním kontaktům – cílem je tedy “professional networking”; sdružování profesionálů.⁵⁴

Komunitní server *Myspace*, který vznikl v roce 2003, byl původně jedničkou na trhu a poté kvalitním soupeřem sítě Facebook.⁵⁵ V současné době jeho popularita klesla a spousta uživatelů přešla právě ke zmiňovanému soudobému králi sociálních sítí. Na rozdíl od sítě Facebook je zde mnohem větší prostor pro fanoušky, protože se zde nachází velké množství profilů celebrit.

Silným konkurentem Facebooku je mladá sociální síť *Google+*, která vznikla v roce 2011. Ve velké míře se svou podobou blíží světové jedničce, avšak „přátelé“ jsou zde selektováni do tzv. *circles*, neboli okruhů. Ostatní síť tuto funkci také nabízejí, nicméně ne v tak promyšlené formě.

⁴⁷ L. Kučerová. *Business využití sociálních sítí*, bakalářská práce na Fakultě ekonomicko-správní Univerzity Pardubice, vedoucí práce: T. Kořínek, 2010, s. 13.

⁴⁸ „Top 15 Most Popular Social Networking Sites | December 2011“ [online], *eBizMBA*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>>.

⁴⁹ D. Sagolla, „How Twitter Was Born“ [online], *140 Characters*, 2009 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.140characters.com/2009/01/30/how-twitter-was-born/>>.

⁵⁰ Jde o tzv. mikroblovování.

⁵¹ J. Handl, „Twitter pro začátečníky“ [online], *Lupa*, 2009 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.lupa.cz/clanky/twitter-pro-zacatecniky/>>.

⁵² „Top 15 Most Popular Social Networking Sites | December 2011“ [online], *eBizMBA*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>>.

⁵³ „About Us“ [online], *LinkedIn*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://press.linkedin.com/about>>.

⁵⁴ J. Handl. „Jak dobře používat LinkedIn?“ [online], *Marketing Journal*, 2010 [cit. 2011-12-19], URL: <http://www.m-journal.cz/cs/praxe/z-praxe/jak-dobre-pouzivat-linkedin__s407x6328.html>.

⁵⁵ M. Laurenčík. „Myspace“ [online], *Technický portál*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.techportal.cz/9/1/myspace-cid266599/>>.

Kromě těchto známých sociálních sítí existuje i řada takových, které jsou co do oblíbenosti na prvním místě jen v rámci určité země. Ruská sociální síť *V Kontakte* zaznamenává denně dokonce 63% připojených uživatelů ze svého celkového počtu. Na Facebook, který je nejrozšířenější sítí v Evropě, se denně přihlásí 58% jeho uživatelů. V Číně je velice populární služba *QZone*, Brazilci upřednostňují *Orkut*. Světové komunitní servery od sebe navzájem více či méně kopírují nejrůznější aplikace a funkce a soupeří mezi sebou navzájem. To může vést k tomu, že v rámci tohoto konkurenčního boje se lidé registrují na více sociálních sítí. Podle statistik průměrný Evropan používá 1,9 sociální sítě, Brazílie má průměr 3,1 a největší aktivita je přičítána Indii s průměrem 3,9.⁵⁶

Je důležité zmínit, že sociálně sítě mohou být rozlišeny dle svého zaměření na více druhů.⁵⁷ Kategorizace bývají autor od autora různé. Následující odstavce jsou inspirovány bakalářskou prací Martina Honzika, nicméně se jí striktně neodrží.

Facebook, Twitter, Google+ a do jisté míry Myspace lze zařadit do kategorie základních sociálních sítí.

LinkedIn spadá mezi tzv. business služby.⁵⁸

Dále jsou to komunitní servery zaměřené především na hudbu, filmy či fotografie. Zřejmě nejznámější z této oblasti je *Youtube*, jehož hlavní funkcí je sdílení videí nejrůznějšího charakteru – od hudby, přes amatérská domácí videa po seriály a filmy. Tato platforma není klasickou sociální sítí v pravém slova smyslu, nicméně je velice oblíbeným serverem, který je navíc propojen s ostatními velikány, jako je Facebook, Twitter nebo Google+.⁵⁹ Známy je také web zaměřený na správu a sdílení fotografií – *Flickr* nebo třeba komunitní služba pro milovníky filmů – *Flixster*.⁶⁰

Jinou kategorii sociálních sítí tvoří z hlediska jejich zaměření takové, které se orientují na konkrétní zájmy.⁶¹ Uživatelé zde sdílejí s ostatními lidmi své koníčky, diskutují o nich, inspirují se, informují se navzájem o zajímavých novinkách, akcích apod. Témata jsou různá – ať už se jedná o weby zaměřené na zvířata, zahradničení, umění, sport, motorky, módu, on-line hry, zdravou výživu nebo například esoteriku.

⁵⁶ D. Dočekal. „Sociální sítě si podmanily svět (fakta a čísla hlavně o Evropě), *Lupa*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.lupa.cz/clanky/socialni-site-si-podmanily-svet-fakta-a-cisla-hlavne-o-evrope/>>.

⁵⁷ M. Honzík. *Analýza internetových sociálních sítí*, bakalářská práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze, vedoucí práce: D. Chudán, 2010, s. 10-16.

⁵⁸ *Ibid.* s. 11.

⁵⁹ „Automatické sdílení“ [online], Youtube, 2011 [cit. 2011-12-20], URL: <<http://support.google.com/youtube/bin/answer.py?hl=cs&answer=157215>>.

⁶⁰ M. Honzík. *Analýza internetových sociálních sítí...*, s. 12-13.

⁶¹ *Ibid.*, s. 15.

Sítě, které sdružují lidi s podobnými zájmy, skrývají potenciál k vytváření tzv. *virtuálních komunit*, kterým se věnuje kapitola 1.4.2.

1.2.3 Česká republika a sociální síť

Češi mají, podobně jako většina Evropanů, ve velké oblibě světoznámý Facebook. Jak jsou na tom ale české komunitní servery?

Mezi nejznámější sociální síť zde patří Lidé. Na počátku své existence sloužil tento server k vyhledávání emailových adres.⁶² Později došlo k přepracování této služby a k postupnému přidávání funkcí až do podoby, která je známá dnes. Server nabízí možnost chatu, diskuzí, profilů, seznamky i blogů.⁶³

Druhým v pořadí je komunitní server Spolužáci. Tato internetová stránka poskytuje přístup k databázím tříd jednotlivých základních a středních škol, gymnázií, univerzit a vysokých škol a dokonce nezapomíná ani na mateřské školy.⁶⁴ Podobně jako na webech Facebook nebo Google+ i zde virtuálně komunikují skupiny, jejichž členové se znají reálně. Novinkou této služby je nový vzhled stránek ve stylu blogování na Facebooku.

Třetím známým a hojně užívaným serverem je Líbímseti, který se zaměřuje především na zábavu a seznámení. Cílovou skupinu zde tvoří především mladí lidé. Klade se zde velký důraz na hodnocení fotografií a komunikaci mezi uživateli prostřednictvím chatu a diskusního fóra.⁶⁵ Dalšími možnostmi, které se uživatelům nabízejí (a u kterých lze pozorovat nápadnou podobu s osvědčenými funkcemi nejpopulárnějších sociálních sítí), jsou například vytvoření vlastní blogu (a zároveň prohlížení blogů ostatních členů), nahrávání videí nebo vyhledávání spolužáků.⁶⁶

⁶² „Historie firmy“ [online], *Seznam*, [cit. 2011-12-20], URL: <<http://onas.seznam.cz/cz/o-firme/historie-firmy/>>.

⁶³ „Lidé.cz“ [online], *Seznam*, [cit. 2011-12-20], URL: <<http://onas.seznam.cz/cz/lide-cz.html>>.

⁶⁴ Tyto informace jsem čerpala osobním průzkumem přímo na internetových stránkách www.spoluzaci.cz.

⁶⁵ „Líbímseti.cz“ [online], *Irecenze*, [cit. 2011-12-20], URL: <<http://irecenze.net/libimseti/>>.

⁶⁶ Viz. internetová stránka www.libimseti.cz.

1.3 Anonymita a identita na internetu

„Identita zůstává nesrozumitelná, pokud není umístěna v určitém světě.“⁶⁷

Předchozí kapitoly pojednávají o virtuálním světě, ve kterém, jak známo, fungují trochu jiné principy než v běžném životě. Stejně tak i člověk, který vstupuje do tohoto prostředí, přebírá všechna zdejší privilegia i omezení. Zásadní pro něj je samotná forma jeho existence, ať už se pohybuje v chatové místnosti pro „náctileté“ nebo v diskuzi o pěstování bramboříků. Uživatel má oproti svému reálnému životu velkou výhodu – může se skrýt do závoje anonymity (která ovšem nemusí být, navzdory domnění uživatele, stoprocentní), a co víc, může si pozměnit, zatraktivnit, nebo dokonce vytvořit naprosto jinou identitu. Ovšem platí zde přísloví „Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.“ – neboli člověk sice disponuje nástroji manipulace s podobou své virtuální osobnosti, nicméně tuto možnost mají i ostatní. Spekuluje se například o tom, nakolik je internet v rámci komunikace důvěryhodným prostředím, do jaké míry ovlivňuje působení člověka na internetu jeho reálnou identitu a naopak atd. Tato kapitola má za cíl přiblížit problematiku anonymity a identity a ukázat na nejznámější jevy s nimi spojené. To, jak se člověk prezentuje, je jedna věc, ale jak sám sebe vnímá, je věc druhá. Proto se krátce zmiňuji i o pocitu opravdovosti a rizikem iluzornosti.

1.3.1 Anonymita

Anonymitu na internetu lze zkoumat ze dvou různých hledisek. Prvním z nich je tzv. *objektivní anonymita*, jejíž zaměření spočívá ve zjištění úspěšnosti toho, kdo by teoreticky pátral po skutečné identitě uživatele. Tento pohled spadá spíše do oblasti práva v kyberprostoru (*cyberlaw*) a technického zajištění internetu. Druhý typ bývá označován jako *subjektivní anonymita*, aneb to, co si uživatel sám myslí o své anonymitě a z čeho potom vychází jeho chování a myšlení ve virtuálním světě.⁶⁸ Té se věnuje následující část textu. Anonymita bývá zmiňována v souvislosti s disinhibicí (viz disinhibition effect), konkrétně jako jedna z jejích příčin. V zahraničí se tímto fenoménem zabývá nejvíce průkopník kyberpsychologie Suler, na české odborné scéně je to především Vybíral.

⁶⁷ L. P. Berger, T. Luckmann, *Sociální konstrukce reality...*, s.172.

⁶⁸ D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 19.

„Anonymita v davu, na internetu nebo v jiném prostředí chrání člověka před identifikací (jeho potřeby, motivy, záměry i mnohé projevy mohou zůstat skryty, člověk není *u-svědčen*, není *s-vlečen*: přeneseně – nikdo ho nebude *vláčet* za to, co řekl; nemůže se octnout *ve vleku* svých slov, jejich důsledků – domýšleno dál: může říkat i činit cokoliv).“⁶⁹

Anonymita sama o sobě ale ještě nepředstavuje klíč ke svobodě. Vybíral v rámci výzkumu mladistvých nastiňuje podstatu atraktivnosti anonymity, která spočívá v možnosti jejího regulování (tedy jak možnost vstupování, tak i vystupování z ní – to pramení z touhy projevit se), které je autorem pracovně (vyzývá k dalším výzkumům tohoto jevu) označeno jako „autonomně řízená anonymita“.⁷⁰ Jedná se o proces (do jaké míry vědomý není doposud známo) plynulého „surfování“ mezi vlastní anonymitou a identitou.

Tak jako mince má dvě strany, i anonymita v kyberprostoru má svá pro a proti. Mezi negativa lze zařadit nedůvěryhodnost, se kterou je spjatá. Člověk nikdy s jistotou neví, s kým komunikuje a jestli je pravdou to, co vidí skrze klávesnici jako úhledně „vyťukaný“ text (takže odpadají různé rozборы grafologického rázu). Fenomémem lhaní na internetu se zabývá například studie Koubalíkové a Šmahela (opět šlo o výzkum v prostředí chatů).⁷¹ Ta ukazuje, že virtuální lež není samotnými uživateli vnímána jako lež v pravém slova smyslu a je zvláštním způsobem tolerována (míra tolerance závisí také na charakteru lži – nepravdivé informace o věku jsou vnímány jako menší zlo v porovnání s informacemi o pohlaví).

Nedostatky, které anonymita při komunikaci v kyberprostoru vytváří, jsou do určité míry kompenzovány pomocí psychologického jevu *projekce*. Lidé mají z velké části nevědomou tendenci dotvářet si obraz toho, s kým komunikují textovou formou, a to skrze své vlastní představy, fantazie, pocity a obavy, které do něj projikují. „A tak často druhé na internetu vnímáme tak, jak si sami spíše přejeme, aby druzí byli a vypadali.“⁷²

S projekcí úzce souvisí další jev – solipsistická introjekce. „Solipsismus je termín vyhrazený ve filosofii pro přesvědčení člověka o tom, že vnější svět existuje

⁶⁹ Z. Vybíral, „Disinhibice u mladých uživatelů chatu,“ In: *Děti, mládež a rodiny*, I. Plaňava a M. Pilát (eds.), Brno: Barrister&Principal, 2002, s. 277.

⁷⁰ *Ibid.*, s. 277.

⁷¹ S. Koubalíková, D. Šmahel, „Fenómén lhaní v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2008, vol. 52, no. 3, s. 292.

⁷² L. Blinka, „Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010 [cit.2012-01-24], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>>.

jenom v jeho hlavě (ve vědomí).“⁷³ Při virtuální komunikaci uživatel může textové zprávy komunikačního partnera vnímat, jakoby v jeho mysli skutečně zněly hlasem té konkrétní osoby. Zásadní roli zde hraje hlubinně psychologický fenomén tzv. *přenosu*, kdy se daná osoba stává součástí našeho psychického světa. Její vlastnosti závisí na tom, jak se prezentuje, ale také na našich zkušenostech, vzpomínkách a očekáváních. Lze říci, že jedinec tak do určité míry komunikuje sám se sebou.⁷⁴

Někde je možné setkat se s termínem *disociativní anonymita* – oddělování chování on-line od důsledků off-line, což v psychoanalytickém pojetí vede k menšímu tlaku superega na ego, které tím pádem dostává větší prostor.⁷⁵

Svou roli hraje u některých účastníků internetové komunikace také podobný jev *disociativní imaginace*. Jedná se o princip „je to jen jako“. Díky dojmu anonymity se může uživatel projevovat na internetu dle své chuti, načež prostor virtuality opouští s pocitem „co se stalo online, stalo se jen tam a ne tady“, „byla to jen hra“ atd.⁷⁶ Výsledkem obou zmíněných jevů pak může být vulgární chování či tzv. *flaming* („flame wars“) – vzplanutí.⁷⁷

Dalším rysem, který se objevuje v oblasti disinhibice a s ní spojené skryté identity je *self disclosure* (sebeodhalení). V praxi to znamená, že člověk o sobě druhému svěří někdy i velmi intimní informace. Tento jev je v reálném světě typický pro partnery nebo dobré přátele, avšak v oblasti internetu u některých jedinců působí obráceně – čím méně toho o druhém vědí, tím snadněji se mu otevrou.⁷⁸ Otevřenost na internetu představuje jak riziko, tak pozitivní aspekt internetové komunikace, záleží na kontextu komunikace. Rizikem se myslí zneužití důvěry (v různé škále závažnosti) ze strany toho, komu se uživatel svěří (a u kterého vlivem anonymity neexistuje jistota ohledně pravosti jeho virtuální identity). Pozitivním prvkem sebeodhalení pak může být například ozdravný efekt svěřením se (sdílením). Pocit důvěry a následné otevřenosti lze

⁷³ Z. Vybíral, „Disinhibice u mladých uživatelů chatu,“ In: *Děti, mládež a rodiny*, I. Plaňava a M. Pilát (eds.), Brno: Barrister&Principal, 2002, s. 278.

⁷⁴ Ibid., s. 278.

⁷⁵ L. Blinka, „Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010 [cit.2012-01-24], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>>.

⁷⁶ L. Blinka, „Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010 [cit.2012-01-24], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>>.

⁷⁷ D. Šmahel, *Psychologické aspekty...*, s. 81.

⁷⁸ L. Blinka, „Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010 [cit.2012-01-24], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>>.

využít v moderních způsobech psychoterapie⁷⁹ nebo třeba v internetových výzkumech, kde se respondenti díky vlivu anonymity nebojí odpovídat na intimní otázky.⁸⁰

Z dosavadních zjištění lze konstatovat, že anonymita na internetu „vede jak k pravdě, tak ke lži“⁸¹ a záleží na jedinci samotném, která možnost mu bude více vyhovovat a kterou si (ať už vědomě, či nevědomě) zvolí.

1.3.2 Virtuální identita

„Virtuální svět může být ideální příležitostí pro vytvoření nové virtuální identity, ale jestliže lidé spadnou zpět do osvědčených a spolehlivých kategorií starého světa a nepřenesou se přes zábrany svých starých každodenních identit, tak se tento nový svět bude tomu starému velmi rychle podobat.“⁸²

Definice identity v psychologii nedosáhla doposud své konečné verze a je otázkou, zdali tomu tak někdy bude. Pro základní představu lze uvést slova Moshmana: „Identita je, alespoň zčásti, explicitní teorií sebe sama jako jedince.“⁸³

Identita v souvislosti s virtuálním světem má jiný význam než v psychologickém pojetí, byť se zde užívá stejných slov. Virtuální identitu lze výstižněji chápat spíše jako *sebe prezentaci*.⁸⁴ „Ne vše, co v prostředí internetu prezentujeme, musíme nutně vztahovat k naší vlastní identitě, tedy k prožitku, že to jsem já.“⁸⁵ Zatímco v reálném životě jsou hmotnými důkazy naší identity například rodný list nebo občanský průkaz, v kyberprostoru se uživatel „legitimuje“ pomocí nicku, emailové adresy či profilu.⁸⁶ Tato reprezentace, skrze kterou člověk zanechává ve virtualitě svou stopu, pak obvykle

⁷⁹ Známy je příklad americké psycholožky S. Turkleové, která využila počítačové hry ve virtuální realitě jakožto nástroje psychoterapie. In: Z. Vybíral, *Psychologie lidské komunikace...*, s. 154.

⁸⁰ S. Koubalíková, D. Šmahel, „Fenomén lhaní v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2008, vol. 52, no. 3, s. 293.

⁸¹ *Ibid.*, s. 297.

⁸² T. Postmes, R. Spears, M. Lea, *Breaching or building social boundaries? Interpersonal and intergroup considerations*. Beverly Hills: Science News, 1998, překl. Šmahel In: D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 18.

⁸³ D. Moshman, *Adolescent Psychological Development*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2005, s. 89.

⁸⁴ D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 39.

⁸⁵ A. Ševčíková, D. Šmahel, „Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou,“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010, [cit.2012-01-30], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>>.

⁸⁶ D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 40.

staví na projekcích, které do ní uživatel vkládá; respektive obsahuje části jeho myšlení, pocitů, představ o sobě samém apod.⁸⁷

Existuje mnoho variant, jakými lze nechat svou virtuální identitu „promlouvat“. Někteří se prezentují takoví, jací si myslí, že jsou, jiní ukazují jen určité části sebe sama nebo je zdůrazňují, zatímco druzí své virtuální identitě naopak přiřknou vlastnosti, které oni sami třeba ani nemají (a možná by chtěli mít).⁸⁸ Proč k tomuto dosud ne zcela objasněnému a různorodému jevu dochází?

Marciův teoretický koncept identity (vycházející z Eriksona) vysvětluje status identity pomocí pojmů „krize“ a „závazku“. V různých obdobích člověk (v případě tohoto konceptu adolescent) prochází různými kombinacemi krize a závazku, které jsou základem pro čtyři stadia identity. Zmiňovaným v souvislosti s virtualitou je stadium *moratoria* (které jako první definoval Erikson), neboli *nezávazné identity*, kdy adolescent prožívá krizi (je vtažen do procesu volby a rozhodování, aktivního hledání a objevování) a zároveň (vůbec nebo nijak významně) nepocítuje závazek (přijmutí určitého cíle a programu, převzetí zodpovědnosti za svůj život). Termín moratorium tak adolescentovi umožňuje, aby experimentoval se svými rolemi a objevoval nové hodnoty.⁸⁹

Marciův koncept bývá zmiňován především v souvislosti s virtuální identitou dospívajících, protože právě u nich se předpokládá ještě nedokončený proces utváření identity. Nová postmodernistická pojetí identity (McAdams a jeho *Mnohostranné já–Protean Self*) ovšem tvrdí, že v závislosti na požadavcích a nárocích dnešní doby, kdy (i dospělí) lidé „přeskakují mezi různými světy“ a objevují se v různých rolích, se utváření identity stává neustálým procesem proměny (i dospělého) jedince – jakýmsi „sebeaktualizováním“.⁹⁰ Experimentování s identitami a hledání nových hodnot je dnes tudíž důležitou součástí lidského vývoje a není omezené jen na období adolescence.⁹¹

⁸⁷ A. Ševčíková, D. Šmahel, „Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou,“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010, [cit.2012-01-30], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>>.

⁸⁸ A. Ševčíková, D. Šmahel, „Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou,“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010, [cit.2012-01-30], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>>.

⁸⁹ D. Šmahel, „Souvislosti reálné a virtuální identity dospívajících,“ In: *Rodiny, děti a mládež v období transformace*. Brno : Barrister & Principal, 2003, s. 3.

⁹⁰ P. D. McAdams, „The Case for Unity in the (Post)Modern Self,“ In: D.R. Ashmore, & L. Jussim (Eds.), *Self and Identity*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1997 In: D. Šmahel, *Adolescents and Emerging Adults on the Internet: Exploring Identity, Relationships and Addictive Behavior*, Habilitation Thesis in Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno: 2007.

⁹¹ P. Wallace, *The Psychology of the Internet*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999 In: D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 44.

Vzorec hledání a nalézání identity je znám jako koncept „MAMA“, tj. moratorium – achievement (dosažení) – moratorium – achievement.⁹² Jedinec tak zkoumá své alternativní identity v realitě, popřípadě objevuje, zakouší či realizuje (skrže virtuální prostor) různé (někdy i do té doby skryté či potlačené) části sebe sama pomocí své virtuální sebe prezentace. Rozdíl oproti virtuálnímu a skutečnému je ten, že v tom prvním jej nelimitují důsledky chování identity, kterou „má zrovna oblečenou“.⁹³ „Virtuální prostředí zde umožňuje prostřednictvím bezpečného ‘návratu‘ do fáze moratoria reflexi současných cílů a hodnot.“⁹⁴ Je však zajímavé, že v nejednom výzkumu se ukazuje velice zanedbatelné procento uživatelů, kteří by se svou virtuální identitou – sebe prezentací – opravdu vědomě (a cíleně) experimentovali nebo by je to lákalo.⁹⁵ Zde je důležité slovo „vědomě“. Domnívám se, že proces MAMA se v prostředí kyberprostoru děje implicitně a to bez ohledu na věkovou kategorii (samozřejmě nejvíce je znát mezi dospívajícími, u kterých je potřeba hledání své identity zesílená), což je dáno především svobodou „prostředí bez zábran“, která se zde nabízí.

Erikson a Marcia nejsou samozřejmě jediní, kteří se zabývají teorií identity. Existuje celá řada dalších (Berzonsky, Adams, Macek, Bačová, Moshman,...)⁹⁶, nicméně pro účely této práce je dostačující pohled výše uvedených autorů. Cílem bylo především představit pojem mnohočetnost, která je virtualitě v některých badatelských kruzích připisována. O mnohočetnosti se dále spekuluje v souvislosti s její pozitivním či negativním vlivem na lidi pobývající v kyberprostoru. Pozitivní stanovisko vůči četnosti virtuálních identit zaujímá Turkle. Na základě výzkumu MUDŮ tvrdí, že členitost virtuálních identit umožňuje rozvíjet na internetu určité složky osobnosti, vlastnosti, které jsou právě v každodenním životě zastíněny, což může mít charakter terapeutického účinku na virtuálního hráče.⁹⁷ Reid je ovšem v pohledu na danou problematiku skeptičtější. Upozorňuje na možné riziko fragmentace osobnosti, která

⁹² Autory jsou Stephen, Fraser a Marcia.

⁹³ D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 45.

⁹⁴ *Ibid.*, s. 71.

⁹⁵ M. Dušková, M. Vaculík, „Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv. chatech,“ *Československá psychologie*, 2002, vol. 46, no. 1, s.61. D. Šmahel, „Souvislosti reálné a virtuální identity dospívajících,“ In: *Rodiny, děti a mládež v období transformace*. Brno : Barrister & Principal, 2003, s. 17.

⁹⁶ Namátkou uvádím jména autorů, se kterými jsem se setkala v souvislosti s články či studiemi o virtuální identitě (především v habilitační práci Šmahela).

⁹⁷ A. Ševčíková, D. Šmahel, „Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou,“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010, [cit.2012-01-31], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>>.

zabraňuje úplnému a flexibilnímu rozvoji jedince. Dosud se však teorie Reidové empiricky nepotvrdily.⁹⁸

1.3.3 Iluzornost a opravdovost

Šmahel uvádí několik typů motivace uživatelů internetové komunikace k tomu, aby se na internetu prezentovali jinak, než činí v reálném světě. Jedná se o *obavu z odhalení*, o *zábavu*, *zvýraznění určitého rysu sebe sama* („stát se jen malým kousíčkem své duše“ a tento kousíček udělat svou virtuální postavou), anebo *touhu po ideálu*.⁹⁹ U posledních dvou typů motivace lze vidět jeden společný rys a totiž ten, že se týkají způsobu, jakým jedinci sami sebe vnímají, a to jak ve skutečnosti, tak ve virtuálním světě; popřípadě, jak chtějí být vnímáni svým (kyber) okolím. V souvislosti s tímto tématem se Šmahel věnuje zajímavému jevu, *fenoménu „opravdového“ já*.¹⁰⁰

Jedná se o pocit jedince, že se ve virtuálním prostředí stává takovým, jaký je opravdu uvnitř. Berger a Luckmann popisují podobný princip, a to v případě, když se člověku naskytne alternativní reality a identity (zde virtuální) jako subjektivní možnosti volby. Subjektivně zvolená identita se pak stává vysněnou identitou, objektivizovanou ve vědomí jedince jako jeho „skutečná totožnost“.¹⁰¹ Šmahel nahlíží na tento fenomén spíše jako na nevědomé projekce vlastního ideálu, avšak připouští i možnost projevení těch částí osobnosti, které „pod tíhou reality“ nemají prostor ke své realizaci.¹⁰²

Otázka opravdovosti a iluzornosti virtuálního já souvisí také s dvojím pojetím ega. Jak už je řečeno výše (kapitola 1.3.1), v kyberprostoru dochází k jevu, který se nazývá disociativní anonymita, jež vytváří větší prostor pro *ego*. Tento termín, často v psychologii chápán jako vyvinuté pojetí sebe sama, má dvě roviny. První z nich je *reálné ego*, tj. za koho se jedinec považuje, druhou je *ideální ego*, tj. to, čím by jedinec chtěl být.¹⁰³ Na základě tohoto rozlišení je možné se ptát, zdali u některých jedinců

⁹⁸ A. Ševčíková, D. Šmahel, „Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou,“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010, [cit.2012-01-31], URL:< <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=10055>>.

⁹⁹ D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 53.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 61-64.

¹⁰¹ P. Berger, T. Luckmann, *Sociální konstrukce reality...*, s. 169.

¹⁰² D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 63.

¹⁰³ D. Sedláčková, *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, s. 11.

dostává větší prostor ve virtuálním světě jejich reálné ego, zatímco u jiných je to ideální ego.¹⁰⁴

Hluběji a z jiného hlediska (s ohledem na virtuální vztahy jako na živý organismus) se věnuji tématu uvědomování si sebe sama v kyberprostoru i mimo něj v kapitolách 1.4.3 a 2.6.

Ať už člověk vnímá své projevy na internetu jakkoli, vždy se jedná o jeho subjektivní pohled. V reálném životě si také tvoří představu sám o sobě. Důležitou roli zde hraje dle mého názoru to, že jedinec *věří* v opravdovost projevu své virtuální identity.

„Aby si jedinec zachoval víru, že je skutečně tím, za koho se považuje, vyžaduje nejen nepřímé stvrzování své identity, kterého se mu dostává dokonce i při těch nejběžnějších každodenních kontaktech, ale rovněž přímé a emocionálně zabarvené stvrzování, které mu poskytují pro něj významní druzí.“¹⁰⁵

Těmito významnými druhými se v dnešní době mohou stát virtuální přátelé.

¹⁰⁴ Jedná se o můj osobní pohled jakožto výsledek komparace výše zmíněných konceptů.

¹⁰⁵ P. Berger, T. Luckmann, *Sociální konstrukce...*, s. 148.

1.4 Virtuální vztahy

„Právě pro lidi se zvláštními zájmy a koníčky tak internet vytváří možnost globálního setkávání se s lidmi stejného smýšlení, které v bezprostředním okolí nelze najít.“¹⁰⁶

Pojem sociální síť, jak už je řečeno výše, implicitně znamená, že jedinec vytváří, transformuje i ukončuje vztahy s ostatními členy svého okolí. Virtuální sociální síť vykazuje stejnou charakteristiku. U některých častých uživatelů internetových komunikačních serverů se časem může objevit jistá roztržitost v této oblasti. Stejně jako je naznačeno v kapitole o identitě, pokud jedinec prožívá více různých realit a tím pádem i více svých identit (i v případě, že mezi nimi existují jen minimální rozdíly),¹⁰⁷ také v oblasti vztahů se mu nabízí další rozměr.

Šmahel se zamýšlí nad iluzorností virtuálních přátelství, která mohou být do značné míry ‚vzdušným hradem‘ představ a fantazií.“¹⁰⁸ Někteří autoři se zase obávají, že navazování a udržování vztahů přes internet má negativní dopady na vztahy člověka v realitě: „[Č]ím více času a pozornosti věnujeme těmto velmi vzdáleným přátelům, tím méně času a pozornosti nám zbývá pro lidi v bezprostředním okolí.“¹⁰⁹ Jsou tyto obavy opodstatněné? Upadá společnost do spárů virtuality a opomíjí skutečné reálné hodnoty?

Vybíral pro změnu říká: „Internet je narcistní médium.“¹¹⁰ Má tím na mysli, že lidé si skrze internet kompenzují své mindráky, vyjadřují potlačená přání, fantazie o vyšší potenci, vlastní důležitosti apod. Co když jsou zde i jiné varianty?

Tato kapitola se zabývá rozdíly v navazování internetových vztahů, a to jak z hlediska věku, tak internetového prostředí. Jak už bylo řečeno v kapitole 1.2.2, prostřednictvím některých typů sociálních sítí může docházet k vytváření virtuálních komunit. V rámci tohoto fenoménu mi byla inspirací bakalářská práce Černého, který zkoumá možný vliv tzv. *psychologického zážitku komunity* v prostředí internetových diskusních skupin. Poslední část kapitoly vymezuje pojmy, jako jsou sebeuvědomění a sebevědomí a pomocí známých teorií zmiňuje jejich existenci v prostředí kyberprostoru.

¹⁰⁶ U. Buermann, *Jak (pře)žít s médii...*, s. 56.

¹⁰⁷ Předpokládejme, že se tyto identity alespoň částečně liší, už jen proto, že virtuální sebe prezentace nebude nikdy totožná s reálnou a to přinejmenším vlivem technického handicapu, který možnost celistvého obrazu jedince redukuje.

¹⁰⁸ D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 62.

¹⁰⁹ U. Buermann, *Jak (pře)žít s médii...*, s. 56.

¹¹⁰ Z. Vybíral, „Mění se lidská psychika v éře internetu?“ *Psychologie dnes*, 2001, no. 3, s. 19.

Výsledkem je můj osobní pohled, syntetizující všechny zmiňované koncepty, kterému se dále věnuje praktická část.

1.4.1 Intergenerační rozdíly – mladí chatují, dospělí diskutují

Moderní informační doba s sebou přináší, krom jiného, i větší možnost (a jak lze dále vyčíst, tak i potřebu) sdělování sebe sama. Avšak to, co pro dříve narozené představuje větší osvobození v tomto ohledu, může být pro jejich potomky (pro něž je již od dětství virtualita samozřejmou součástí života) nadměrnou zátěží. V dnešním světě médií, která lidstvo neustále zahlcují obrovským množstvím informací, je pro člověka čím dál těžší být vnímán. A jelikož on chce být vnímán, a současný trend kladoucí důraz na individualizaci a jedinečnost jej k tomu nevědomky nutí, nezbyvá mu, než na sebe nějak upozornit.¹¹¹

V prostředí internetových komunikačních serverů můžeme narazit na lidi různých věkových kategorií, jako jsou senioři, ženy na mateřské dovolené, nezadaní muži či ženy apod. Zkrátka ti, kteří si najdou ve svém životě čas, jež rádi investují do virtuální komunikace, která je z různých důvodů naplňuje. Významnou roli zde dle mého názoru nehraje ani tak věk, jako spíše motivace uživatelů. Potřebu být vnímán a sdělovat sám sebe chápu jako jednu z hnacích sil pravidelného účastníka virtuální komunikace.

Obecně vzato, lze však vyčíst jistý rozdíl mezi dvěma virtuálními komunikačními prostředími, jako jsou *chaty* a *diskusní fóra*, a to z hlediska jejich preference u mladších a starších uživatelů.

„Chaty s jejich jepičím životem a rychlým povrchním tlacháním přitahují hlavně dospívající mládež, která si zde bezstarostně a s pocitem relativního (i když někdy jen domnělého) bezpečí zkouší svoje sociální dovednosti a hraje role. Vztahy, které v tomto prostředí vznikají, jsou nestálé a povrchní a sami uživatelé jim nepřikládají přílišnou hodnotu...“¹¹²

Dospívajícímu jedinci se tak prostřednictvím internetu mohou naplňovat důležité potřeby, charakteristické pro jeho věk. Jako příklad zde vidím možnost vymezování se v oblasti základních vlastností sebe sama, jako je vzhled (velká obliba „náctiletých“ zveřejňovat své fotografie, přesněji řečeno fotografie *sebe sama*

¹¹¹ U. Buermann, *Jak (pře)žít s médii...*, s. 52.

¹¹² E. Jedelská, „Láska, přátelství a lži na internetu,“ *Psychologie dnes*, 2010, s. 14.

v nejrůznějších podobách a v enormním množství), zájmy, ale i nejrůznější názory, které ovšem postrádají ve většině případů hloubku. Jedná se o jakési „výkřiky“ v rámci poznávání a utváření sebe sama. Důležitou součástí je i navazování virtuálních vztahů (současný trend mít co nejvíc „e-přátel“, jež je možný vidět např. na Facebooku), kde kvantita vítězí nad kvalitou. Výše popsané faktory odráží dle mého názoru i reálný proces socializace jedince tak, jak jej známe z teorií vývojové psychologie.

Oproti tomu:

„Diskusní servery (přinejmenším některé z nich) jsou poněkud ‘dospělejší’ variantou internetové komunikace. Lidé je (většinou) navštěvují proto, aby se od ostatních něco zajímavého dozvěděli, ne aby jim předvedli svoji okouzující osobnost. Skutečnost, že se napsané zprávy zobrazují na stránkách trvale (není nutné odpovídat okamžitě, což umožňuje reakci a třeba i pozdější odlišné vyhodnocení sdělení), zvyšuje úroveň diskuse a umožňuje udržovat vědomí kontinuálnosti vztahů.“¹¹³

Předpokládejme, že zatímco v případě chatů se osobnost mladého člověka teprve utváří, diskutujícími na diskusních serverech jsou převážně dospělí jedinci, kteří dosáhli, řekněme, jisté úrovně vyzrálosti, jež je u každého člověka individuální.¹¹⁴ Podle postmoderních konceptů identity (kapitola 1.3.2) je ono „uzrávání“ tvořivým, nikdy nekončícím procesem, a proto i pro tyto dospělé jedince může být virtuální komunikace nástrojem k hlubšímu poznání či upevnění sebe sama. Lze tedy říci, že interakce v prostředí diskusních serverů mají, v porovnání s chaty, hlubší charakter, a i co se týče navazování virtuálních vztahů, převažuje zde kvalita nad kvantitou.

Některá zjištění výzkumu Vaculíka a Hudečka rámcově odpovídají výše uvedeným tvrzením. Podle jejich šetření dospělí účastníci komunikace v kyberprostoru percipují internetové vztahy jako ekvivalentní ke vztahům, které vznikají mimo kyberprostor. Autoři se domnívají, že významnou roli při nazírání na internetové vztahy hraje vývojové období uživatelů. Za důležitý faktor u dospělých uživatelů je považováno *přijetí závazku* (nejen v partnerských vztazích), který se u adolescentů tolik nevyskytuje (což opět poukazuje na jakousi zralost a zodpovědnost). Důležitou se jeví také potřeba přenesení těchto vztahů do reality. Pro vznik a vývoj partnerského vztahu na internetu a jeho úspěšný přechod do reality se podle autorů jeví důležité zejména otázky ohledně motivace k internetové komunikaci, dále místa, v němž ke komunikaci

¹¹³ E. Jedelská, „Láska, přátelství a lži na internetu,“ *Psychologie dnes*, 2010, s. 14.

¹¹⁴ Samozřejmě existují výjimky, kdy se na chatu vyskytují starší uživatelé, stejně jako v diskusích lze najít „náctileté“. Myšlenka, kterou zde uvádím, nemá za cíl kategorizovat, nýbrž poukázat na jev, jenž je znatelný.

dochází, délka internetové komunikace a obsah zároveň s formou komunikace.¹¹⁵ Ohledně motivace bylo zjištěno, že „lidé se seznamují [oproti cíleným seznamovacím serverům] jakoby mimochodem. Nová přátelství vznikají jako vedlejší produkt trávení volného času a diskutování o všelijakých tématech.“¹¹⁶ Na diskusních serverech se lidé většinou vyskytují pod jednou identitou. Díky tomu si lze po nějaké době čtení jejich příspěvků udělat určitou představu o znalostech a postojích daného člověka a s větší jistotou odhadnout jeho charakter, než by tomu bylo na chatu.¹¹⁷

Podle *teorie sociální blízkosti* různá komunikační média implikují různou sociální blízkost. Chaty (a dle mého názoru také masové multifunkční sítě jako například Facebook) lze podle výše zmíněných charakteristik přiřadit mezi prostředí s nízkou sociální blízkostí, která vede k nižší pozornosti účastníků komunikace a k depersonalizaci.¹¹⁸

V rámci intergeneračních vztahů v prostředí zvláště diskusních serverů je zajímavé pozorovat mazání rozdílů mezi věkovými kategoriemi navzájem spolu komunikujících uživatelů (více v kapitole 2.5).

1.4.2 Virtuální komunita

„Bezprostřední extatický zážitek jednoty s druhými lidmi – zážitek komunity – je stále znovu a znovu se vracející lidskou touhou.“¹¹⁹

Existuje *dvojitá chápání komunity*. První typ pojí dohromady určité místo, kam lze zahrnout sousedství, vesnické lokality apod. U druhého typu komunity hraje spojovací úlohu určitá skupinová identita nebo zájem. Oba druhy se mohou navzájem prolínat. Postmoderní koncepce komunity kladou důraz na pružnost vztahů mezi jedincem a ostatními, přičemž tyto komunity jsou spíše otevřené nežli uzavřené. Jedním z typů

¹¹⁵ M. Vaculík, T. Hudeček, „Vývoj partnerských vztahů vzniknuvších v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2005, vol. 49, no. 2, s. 172.

¹¹⁶ Z. Kubovčíková, *Internet a vztahy: seznámení prostřednictvím internetu*, diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, 2002 In: M. Vaculík, T. Hudeček, „Vývoj partnerských vztahů vzniknuvších v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2005, vol. 49, no. 2, s. 159.

¹¹⁷ M. Vaculík, T. Hudeček, „Vývoj partnerských vztahů vzniknuvších v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2005, vol. 49, no. 2, s. 159.

¹¹⁸ J. A. Short, E. Williams, B. Christie, *The social psychology of telecommunication*, Chichester: John Wiley, 1976 In: D. Šmahel, *Dospívající v prostředí internetu*, diplomová práce na Fakultě sociální studií Masarykovy univerzity v Brně, vedoucí práce: I. Čermák, 2002, s. 38.

¹¹⁹ D. Goff, *Communitas: An Exploratory Study of the Existential and Transpersonal Dimensions of a Psychological Sense of Community Building Workshop*, dizertační práce, Institut of Transpersonal Psychology in Palo Alto, 1992 In: J. Sadovská, „Fenomén komunity Scotta Pecka,“ *Československá psychologie*, 1999, vol. 43, no. 6, s. 494.

postmoderních komunit je komunita kosmopolitní. Jejím základem je komunikace, která se zde stává nástrojem k překračování hranic států a kontinentů. Typickým příkladem může být komunita virtuální, jež se stala komunitou komunikace.¹²⁰

Nad pojmem virtuální komunita je třeba uvažovat s ohledem na dílčí pojmy, ze kterých se skládá, tj. virtualita a komunita a na jejich specifika. Jak ukazují nejrůznější definice komunity¹²¹, samotný pojem je těžko ohraničitelný (důvodem je rozmanitost jejích podob v dnešní společnosti). Průkopníkem v oblasti virtuálních komunit byl Rheingold. Podle něj jsou virtuální komunity sociálními shromážděními, která se vyvíjejí v prostředí internetu v případech, když dostatečné množství lidí komunikuje skrze veřejný diskusní kanál dosti dlouho, s dostatečným lidským cítěním, sympatiemi, porozuměním, dokud se nevytvoří síť osobních vztahů v kyberprostoru.¹²² Pro autora není virtuální komunita jen kyberpunkovou fantazií, nýbrž přesahuje do reálného světa.¹²³ Důležitým pro vznik virtuální komunity je *psychické propojení* jejích členů.¹²⁴ Díky tomuto propojení dochází ke vzniku rozmanitých vztahů, rozvoji hravosti, žertování, flirtování a k výměně informací.¹²⁵

Členové virtuální komunity mohou vykazovat různé stupně participace na jejím fungování. Tři hlavní proudy tvoří *aktivní uživatelé, administrátoři a pozorovatelé*, kteří se do diskusí nezapojují. Aktivní uživatelé tvoří tvrdé jádro komunity.¹²⁶ V prostředí tohoto jádra se na základě silné *emoční jistoty*¹²⁷ formují nejpevnější vztahy, jejichž linie přesahují do reality, ať už se jedná o soukromá setkávání dvou lidí nebo hromadné srazy webu. Na základě tohoto přesahu vznikají v některých případech silné lidské příběhy.

¹²⁰ J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity*, bakalářská práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, vedoucí práce: D. Šmahel, 2006, s. 10.

¹²¹ Podle přehledu bakalářské práce Černého: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 10.

¹²² H. Rheingold, *The Virtual Community*, New York: Harper Collins Publishers, 1994 In: M. Dušková, M. Vaculík, „Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv. chatech,“ *Československá psychologie*, 2002, vol. 46, no. 1, s. 56.

¹²³ J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 21.

¹²⁴ S. G. Jones, *CYberSociety*. NY: Sage Publications, 1995 In: M. Dušková, M. Vaculík, „Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv. chatech,“ *Československá psychologie*, 2002, vol. 46, no. 1, s. 57.

¹²⁵ H. Rheingold, *The Virtual Community*, New York: Harper Collins Publishers, 1994 In: M. Dušková, M. Vaculík, „Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv. chatech,“ *Československá psychologie*, 2002, vol. 46, no. 1, s. 57.

¹²⁶ H. Weinberg, „Group process and group phenomena on the Internet,“ *International Journal of Group Psychotherapy*, 2001, vol. 51, s. 381-378 In: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity*, bakalářská práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, vedoucí práce: D. Šmahel, 2006, s. 28.

¹²⁷ J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 28.

V rámci komunitní psychologie se mluví o tzv. *psychologickém zážitku komunity* (*psychological sense of community*), jenž je zároveň jejím základním teoretickým pojmem. Halamová jej definuje takto: „Psychologický zážitek komunity je proces, kterým jednotlivec vnímá svoji příslušnost ke skupině a intenzitu vazby vůči své komunitě nebo skupině.“¹²⁸ Jiní autoři vnímají tento pojem jako „zkušenost, která vzniká v interakci jedince a skupiny, zároveň tvoří pocit náležitosti do skupiny a odbourává pocity izolace“.¹²⁹ Weinberg říká, že silný prožitek skupiny se nachází pouze v rámci aktivních uživatelů, kteří si vydobyli určitou dominantní pozici.¹³⁰ Posilujícím faktorem jsou podle Krugera fyzická setkávání (srazy), která mohou udržovat zážitek komunity v čase.¹³¹ Konceptů psychologického zážitku komunity existuje více a blíže o nich pojednává práce Černého.

1.4.3 Zážitek virtuální komunity jako cesta k sebeuvědomění

*„Vnímání druhými je mnohem spíše nepostradatelným faktorem vývoje vlastní osobnosti. Rozvoj zdravého sebehodnocení, a tím i rozvíjení a upevňování naší osobnosti jsou možné jen na základě vnímání druhými a k němu se pojící verbální nebo neverbální zpětné vazby. Jen prostřednictvím setkávání a konfrontace s druhými lidmi můžeme najít cestu sami k sobě.“*¹³²

V kapitole 1.3.3 se zmiňují o tom, že někteří účastníci virtuální komunikace se natolik ztotožňují se svou virtuální identitou (nebo s jejími částmi) a věří jí (jim), že ji (je) vnímají jako opravdové. Nakolik je tato „opravdovost“ iluzorní záležitostí ponechávám stranou jako předmět zkoumání jiným autorům. V této kapitole bych chtěla poskytnout pohled na možné cesty uvědomování si sebe sama (potažmo sebeuvědomí,

¹²⁸ J. Halamová, „Dimenzionalita a psychometrické vlastnosti slovenskej verzie škály vnímaného zážitku komunity,“ *Československá psychologie*, 2001, vol. 45, no. 3, 259-269 In: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 11.

¹²⁹ P. D. Bishop, L. Chertok, L. A. Jason, „Measuring sense of community: Beyond local boundaries,“ *Journal of Primary Prevention*, 1997, vol. 18, s. 193-212 In: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 11.

¹³⁰ H. Weinberg, „Group process and group phenomena on the Internet,“ *International Journal of Group Psychotherapy*, 2001, vol. 51, s. 381-378 In: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 28.

¹³¹ Kruger et al., „Sense of community among psychologist on an internet site,“ *Professional psychology: Research and practice*, 2001, vol. 32, no. 6, s. 642-649 In: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 61.

¹³² U. Buermann, *Jak (pře)žít s médii...*, s. 50.

přihlédneme-li k některým definicím tohoto pojmu) prostřednictvím psychologického zážitku komunity.

Vymezení některých psychologických pojmů a následná orientace v nich není jednoduchou záležitostí. Ani pojem sebevědomí, se kterým dále operuje tato kapitola, nemá jednotnou podobu jak v odborných kruzích, ani mezi laickou veřejností (jak lze vidět z názorů respondentů v praktické části). Pro základní představu na tomto místě uvádím přehled některých definic sebevědomí a pojmů úzce s ním souvisejících.

Fontana jej vnímá takto: „Sebevědomí se týká hodnoty, již si přisuzujeme. Je jednou z nejdůležitějších oblastí sebepojetí.“¹³³ Sebepojetí lze vnímat jako komplexní obraz vlastního Já. Složkami této kategorie jsou: sebehodnocení, sebedůvěra a sebeúcta, sebevědomí, sebereflexe a sebeláska.¹³⁴ Sebepojetí bývá také ztotožňováno s pojmem sebeuvědomování, neboli vědomí vlastní identity.¹³⁵

„Vědomí vlastní identity, tj. prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti a odlišnosti od ostatních, stejně jako kognitivní schéma světa, slouží potřebě orientace a zároveň potřebě jistoty a bezpečí. Jestliže se člověk dostatečně dobře vyzná ve světě i v sobě samém, cítí se bezpečně. Tato jistota ovlivňuje i rozhodování a z něho vyplývající chování.“¹³⁶

Zajímavý pohled na *sebevědomí jakožto na složku sebeuvědomění* poskytuje tvrzení, že lidé si od dětství vytvářejí vědomé (avšak někdy ne zcela správné) názory na své schopnosti, vlastnosti a stupeň společenského přijetí, kterého se jim dostává. Tyto názory se vytváří také na základě proher a zklamání, slabostí a omezení. Tímto vzniká jakýsi pomyslný „kredit, nebo naopak dluh na osobním účtu jedince ve vztahu ke společnosti.“¹³⁷ „Jedná se o jakousi nosnou konstrukci, jež umožňuje člověku fungovat v rámci určitých menších či větších ‘jistot’ a dosáhnout určitého stupně osobní svobody.“¹³⁸ Valenta uvádí tyto definiční prvky sebevědomí:

- „Sebevědomí má formu racionálně definované či intuitivně získané informace o sobě i formu pocitu – prožitku já; je to souhrnná reflexe zahrnující racionalitu, intuici, emocionalitu, tělesnost.“
- „Sebevědomí je vědomí vlastních možností. Možností tu přitom není myšlen jen limit (kam až mohu), ale i otevřenost existenciálních cest (já mohu, mám možnost), v existenciálním smyslu.“

¹³³ D. Fontana, *Psychologie ve školní praxi*, Praha: Portál, 2003, s. 255.

¹³⁴ D. Sedláčková, *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka...*, s. 16-20.

¹³⁵ Ibid., s. 12.

¹³⁶ Ibid., s. 15.

¹³⁷ Ibid., s. 18.

¹³⁸ Ibid., s. 18.

- „Sebevědomí je součástí individuality jednoho každého z nás, ale je současně jevem sociální povahy, závislým na obousměrném vztahu já – okolí.“¹³⁹

Na základě rozmanitosti výše uvedených definic lze konstatovat, že sebevědomí hraje podstatnou roli v procesu uvědomování si sebe sama (vlastní identity).

Sebevědomí v oblasti internetové komunikace existuje především jako jeden z projevů disinhibice nebo v souvislosti s hraním her, avšak dosud nebyl tento koncept hlouběji rozpracován. Naproti tomu však existují v souvislosti s disinhibicí dva protikladné modely, týkající se počítačové komunikace, jež se dotýkají tématu sebeuvědomění a implicitně tedy i sebevědomí.

Prvním z těchto modelů je *SIDE model* (Social Identity Explanation of Deindividuation Effects).¹⁴⁰ Tento model vznikl na základě konceptu Zimbarda, který popisuje jev zvaný deindividualizace, kdy pod vlivem anonymity lidé ztrácejí vědomí sebe sama, čímž se zároveň aktivuje a posiluje jejich vědomí *sociální identity*. Vágnerová vnímá sociální identitu jako jednu ze tří složek identity člověka (dalšími dvěma jsou identita psychická a tělesná). Dle autorky pojem zahrnuje sebevymezení tím, kam člověk patří a jak je zde hodnocen a akceptován.¹⁴¹ Zimbardův koncept aplikovali autoři *SIDE* modelu do prostředí internetové komunikace, při které se vědomí členů virtuální skupiny polarizuje směrem k charakteru této skupiny. Automaticky tak vlivem konformity dochází k větší sounáležitosti se skupinovými normami.¹⁴²

Druhým modelem je *dvoukomponentový model sebeuvědomění*. Autoři modelu uvádí, že existují dva druhy sebeuvědomění. První je *veřejné*, které se aktivuje v situaci, kdy jsme konfrontováni a hodnoceni okolím a dle mého názoru úzce souvisí s vědomím sociální identity. Oproti tomu *osobní* sebeuvědomění představuje naše vnitřní motivy, cíle, osobní zvláštnosti a může být aktivováno například tím, že se podíváme do

¹³⁹ J. Valenta, „Výchovná dramatika a rozvoj sebevědomí dětí a dospělých,“ In: *Asertivita, sebereflexe, kooperace a dramatická výchova: sborník z výzkumného projektu EXTRA „Asertivita a rozvoj sebevědomí“*, Praha: PFUK, 1995 In: D. Sedláčková, *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka...*, s. 22.

¹⁴⁰ A. Joinson, *Causes and Implications of Disinhibited Behaviour on the Net*, 1998 In: J. Gackenbach, *Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal and Transpersonal Implications*, California: Academic Press, 1998 In: J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 25.

¹⁴¹ M. Vágnerová, *Základy psychologie*, Praha: Karolinum, 2004 In: D. Sedláčková, *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka...*, s. 16.

¹⁴² T. Postmes, R. Spears, M. Lea, *Breaching or building social boundaries?: Interpersonal and intergroup considerations*, Beverly Hills: Science News, 2000 In: D. Šmahel, *Dospívající v prostředí internetu*, diplomová práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, vedoucí práce: I. Čermák, 2002, s. 39.

zrcadla.¹⁴³ Ekvivalentem tohoto pojetí sebeuvědomění by mohla být *psychická identita*, kterou Vágnerová vnímá jako souhrn individuálně typických procesů a vlastností, které vytvářejí představu o sobě samém a o své vlastní psychice.¹⁴⁴ V prostředí internetové komunikace dochází podle autorů dvoukomponentového modelu k oslabení veřejného uvědomění a naopak k posílení osobního uvědomění. Jinými slovy, regulátorem sebeuvědomění je zde tedy oproti SIDE modelu sám jedinec. To může být příčinou egoističtějšího chování člověka ve virtuálním světě oproti reálnému.

Osobně souhlasím s Černým, jenž se domnívá, že oba z těchto modelů mohou patřit ke specifickým psychologického zážitku členství ve virtuální komunitě.¹⁴⁵ Tím, že zohledňuji obě možnosti, v podstatě popírám jednostrannost modelu o dvou komponentách, který klade důraz pouze na osobní sebeuvědomění, neboť připouštím vliv veřejného sebeuvědomění, který zastává SIDE model. Dostávám se tak k závěru, že nikoli „buď pouze A, nebo pouze B“, ale „jak A, tak i B“. Domnívám se, že obě možnosti jsou v případě dlouhodobějších členství, která si prošla zážitkem virtuální komunity, nejenže možná, ale že se mohou vyskytovat u jednotlivých členů jak samostatně, tak se navzájem prolínat a doplňovat, ať už synchronně, nebo v čase. Toto tvrzení se týká nejen sebepojetí diskutujících v kyberprostoru (kde se opět dostáváme k polemice nad opravdovostí a iluzorností vnímaného virtuálního já), ale i mimo něj. Z mého pohledu se jeví jako reálná možnost, že stejně jako jistá specifika virtuální komunity způsobují přesah jejího vlivu mimo kyberprostor, může rovněž docházet k zásahu do sebeuvědomování a tím pádem i do sebevědomí jedince v jeho osobním životě.

¹⁴³ J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 26.

¹⁴⁴ M. Vágnerová, *Základy psychologie*, Praha: Karolinum, 2004 In: D. Sedláčková, *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka...*, s. 15.

¹⁴⁵ J. Černý, *Psychologický zážitek virtuální komunity...*, s. 26.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Specifika komunitního serveru Najdise

Objektem mého zkoumání je diskusní server Najdise, na kterém se osobně pohybuji již čtvrtým rokem. V porovnání s ostatními typy diskusních a komunitních serverů se jedná, svým způsobem, o jedinečné fórum. Jak napovídá motto na úvodní stránce: „... najdi a poznej lidi, kteří se narodili ve stejný den jako ty...“, jedno z hlavních témat, především v době vzniku webu, tvořila a tvoří astrologie. Ale nejen ta. V době, kdy píši tento text, je Najdise multifunkční a tematicky těžko vymezitelnou platformou. Z mého pohledu ji lze definovat jako komunitní server, kde důležitou funkci zaujímají diskuse. Sekundárními funkcemi pro komunikaci jsou chat, astroseznamka a osobní korespondence prostřednictvím vzkazů. Přispívat (v jakékoli výše zmiňované podobě) mohou pouze registrovaní uživatelé.

Kromě možnosti komunikace nabízí web další funkce, jakými jsou:

- Vyhledávač uživatelů slavících narozeniny v aktuální den (podle data narození, které se uvádí při registraci).
- On-line výklady zdarma, a to jak astrologické, tak numerologické.
- Zábavná funkce „Poznej znamení“, ve které uživatelé hádají znamení jiného uživatele podle jeho fotografie.
- Vyhledávač uživatelů podle přezdívky, astrologických a numerologických parametrů, města narození a bydliště, věku, pohlaví, data registrace, povahy, názorů na svět a zájmů.

Uživatelský profil nabízí několik možností, jak se detailně sebereprezentovat. Kolonky k vyplnění se týkají osobních údajů, povahy, zájmů, oblíbených (např. jídla, hudby, oblečení,...) a závislostí. Autor profilu se může sdělovat i vizuálně pomocí fotogalerie, ale k dispozici má také audio-video galerii. Některé obsahy profilu mohou zůstat veřejně buď úplně nepřístupné, nebo přístupné pouze přátelům. Uživatel má možnost vidět, kdo „navštívil“ jeho profil, psát komentáře ke svým přátelům, blokovat uživatele skrze vzkazy, sledovat diskuze, hodnotit, do jaké míry dle jeho názoru odpovídají astrologické a jiné typologické popisy jeho osobnosti a další.

Zbývající prostor je věnován:

- inzerci firem s esoterickým zbožím a službami

- nabídce textového vypracování profesionálního horoskopu nebo osobní konzultace,
- nejrůznějším článkům týkajícím se astrologie, výkladu karet a snů, léčivých kamenů apod.,
- odkazům na zajímavé filmy,
- galerii uživatelů, která zahrnuje kresby, malby a výtvořky uživatelů, jejich fotky a také audio a video ukázky z jejich profilů.¹⁴⁶

V krátkosti zmíním pár informací o historii zkoumaného serveru. Najdise vzniklo v dubnu 2007 a prvotní intence administrátora, mezi jehož hlavní koníčky patří právě astrologie, byla vytvořit web, kam by se lidé mohli registrovat, zadat svá data narození a diskutovat o astrologii. Vzájemné vyměňování postřehů a zkušeností tak mělo přispět k obohacení všech zúčastněných, administrátora nevyjímaje.¹⁴⁷ Nárůst uživatelů je víceméně pozvolný, v současné chvíli čítá 50356 žen a 19810 mužů.¹⁴⁸ Za dobu své existence prošel web několika systémovými změnami, především se na přání uživatelů zvětšil počet funkcí, tematických okruhů diskusí a přibýly emotikony („smajlíci“).¹⁴⁹

Jak už bylo zmíněno, významnými pro tento server, zejména pro aktivní členy (tzv. silné jádro – v dalším textu myšleno v tomto kontextu) jsou diskuse. Ty jsou tematicky rozděleny do několika okruhů. Některé z nich se týkají esoteriky a tajemna (např. astrologie, mezi nebem a zemí, ...), zatímco jiné jsou „světšnější“ (láska a vztahy, zdraví a nemoci, srazy a výlety, ...). Uživatelé mohou psát i do tzv. „koutků“ – literární, kuchařský, hudební, knižní, fotografický, apod. Rovněž zde probíhají moderované poradny (numerologie a výuka karet). V případě jakékoli nespokojenosti lze vyjádřit názor v diskusích, k tomuto účelu určených.

Výše zmiňovaná specifika nasvědčují tomu, že Najdise není obyčejným diskusním fórem. Jeho výjimečnost však nespočívá pouze v jeho zaměření. To představuje pouze určitým způsobem definované prostory pro virtuální setkávání lidí, kterým tyto prostory vyhovují a přitahují je. Intenzivní vzájemnou komunikací (veřejnou i soukromou), podporovanou častými srazy (skupinovými individuálními) pak vznikají silné vazby

¹⁴⁶ Zveřejňování výtvořů v rámci galerie probíhá se souhlasem uživatelů, víceméně na jejich žádost, kterou schvaluje sám administrátor webu. Fotografie a audio video příspěvky se zobrazují chronologicky od nejnověji vložených a výjimku tvoří tzv. zamknuté galerie, které si mohou prohlížet pouze přátelé uživatele.

¹⁴⁷ Tyto informace poskytl na mou žádost administrátor webu Najdise.

¹⁴⁸ Vztaženo ke dni 26. 2. 2012, 20:37 hod.

¹⁴⁹ Informace od administrátora.

mezi členy, a tím pádem i jistá sociální síť – komunita. Dle mého názoru je Najdise díky intenzitě vzájemných vztahů a tím pádem i silnému prožitku komunity ideálním prostředím pro výzkum výše zmiňovaných jevů.

Následující šetření vypovídá o fenoménu anonymity ve virtuální komunikaci a jejích dvou protipólech, kterými jsou flaming a self disclosure. Zajímavým tématem, kterému bych se chtěla věnovat, je také vnímání, respektive stírání věkových rozdílů, a to jak v rámci virtuální komunikace, tak i v případě vztahů přesahujících kyberprostor. Dále se budu v souvislosti s výše uvedenými koncepty sebeuvědomění v kyberprostoru (kapitola 1.4.3) zajímat o faktory, které podle výpovědí některých členů představují důležitou součást jejich rozvoje a sebepojetí, potažmo sebevědomí.

2.2 Použité metody

Výzkum, který jsem prováděla na komunitním serveru Najdise, má kvalitativní povahu. V části, týkající se výskytu flamingu, self disclosure a intergeneračních rozdílů v internetové komunikaci, používám jako základ metodu *zúčastněného pozorování*. Podle Dismana zaujímám roli „participant jako pozorovatel“, tzn. „výzkumník plně participuje na životě skupiny, ale nezatajuje, že také dělá výzkum“.¹⁵⁰ Jak autor dále říká, metoda zúčastněného pozorování zahrnuje více činností než pozorování samotné. Jedná se rovněž o *rozhovory* se zkoumanými osobami a s informátory, o *analýzu osobních dokumentů*, ale také o samotnou *participaci* a *sebereflexi* výzkumníka, jak tuto participaci prožíval.¹⁵¹

Domnívám se, že všechny výše uvedené součásti metody jsem splnila. Velkou výhodou mi bylo několikaleté členství na tomto webu, takže jsem čerpala z vlastních vzpomínek a zkušeností, které mi poskytují základ pro představu fungování a výskytu zkoumaných jevů na webu.

Přes vzkazy jsem vedla virtuální rozhovory jak s administrátorem, tak s některými dlouholetými aktivními členy, kteří mě informovali o diskusích, které byly tematicky středem mého zájmu. Tyto členy bych mohla nazvat informátory (viz Disman), kteří mi pomohli dotvářet podobu jakési rešerše. Poté co jsem měla k dispozici dostatek materiálu, jsem se zaměřila na analýzu konkrétních dokumentů. Jednalo se jak o samotné diskuse, tak o analýzu profilů vybraných členů. Příspěvky v diskusích vykazovaly různou míru intenzity zkoumaných jevů, často s nutností ohledu na kontext celé komunikace. V práci používám nejzřetelnější případy, ke kterým, z hlediska pochopení a přehlednosti, krátce zmiňuji historii. Čtyři uživatele jsem kontaktovala prostřednictvím vzkazů a vedla s nimi polostrukturované rozhovory, neboť jsem chtěla znát jejich pohledy na dané téma.

Co se týče druhé části výzkumu, která se zaměřuje na uvědomování sebe sama díky specifickým virtuální komunity, zde byl postup mírně odlišný. Můj původní předpoklad této části výzkumu byl, že někteří uživatelé Najdise získali díky svému působení na webu jistou dávku sebevědomí. Na základě této představy jsem založila diskusi, ve které jsem se dotazovala uživatelů na zmiňovaný jev. Můj předpoklad se

¹⁵⁰ M. Disman, *Jak se vyrábí sociologická znalost, příručka pro uživatele*, Praha: Karolinum, 2002, s. 306.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 308.

potvrdil jen zčásti, nicméně samotná diskuse byla pro další směřování mé práce dosti klíčovou. Podrobněji o vývoji mého dalšího šetření pojednává příslušná kapitola.

Důležitou součástí tohoto kvalitativního výzkumu byla i otázka etiky. Co se týče diskuse, která má formu dotazníku, upozorňuji v úvodu, že informace poslouží k bakalářské práci. Při analýze dokumentů, tj. sledování zkoumaných jevů v diskusích, z důvodu ochrany dat uvádím fiktivní přezdívky. V případě rozhovorů byli respondenti obeznámeni s tím, kde budou jejich data uveřejněna, kdo k nim bude mít přístup, a že se tak stane pouze s jejich souhlasem. Také jejich přezdívky jsou změněny.

2.3 Flaming

V teoretické části zmiňuji flaming, neboli rozhňování se v souvislosti s disociativní anonymitou a imaginací, které mohou mít na tento jev vliv. V této části výzkumu se zaměřuji na flaming v konkrétní diskusi v psychosociálním kontextu. Vybrala jsem jeden z nejextrémnějších případů flamingu v historii webu vůbec, ze kterého lze vyčíst, že projevy virtuální agrese mohou dosáhnout obrovských rozměrů v podobě kyberšikany.

Diskuse, ze které níže čerpám, není již na webu běžným uživatelem k dohledání. Na žádost administrátora mi byla zaslána jako zálohovaný výpis. Jedná se o jeden z nejvýznamnějších příkladů virtuálních útoků na Najdise. Pochází z období, kdy na webu působila uživatelka, která o sobě tvrdila, že trpí psychózou. Tato žena aktivně, s neúnavností a nápaditostí verbálně napadala ostatní účastníky diskusí. Tímto svým chováním způsobila nebývalý rozruch a disharmonii, ostatní aktivní členové se začali bránit a někteří jí útoky následně vraceli stejnou, ne-li vyšší měrou. Iniciátorka a zároveň oběť ohnivých válek se netajila tím, že ji těší rozeštvávat lidi. Dále tvrdila, že do členů vidí a že jim říká pravdu, kterou nejsou schopni unést. Provokovala jak verbálně, tak i vizuálně, např. zveřejňováním svých intimních fotografií, dále fotografií některých členů webu, které získala buď přímo na Najdise, nebo na jiných internetových fórech. Mezi její oblíbené zbraně patřily také kopie soukromých vzkazů, které si vyměňovala s některými členy a jejichž důvěryhodnost promyšleně zajišťovala tím, že vytvářela tzv. *screenshots*.¹⁵² Po několika stále se přirostřujících incidentech, kdy uživatelka vyhrožovala, že různými způsoby znepríjemní reálný život jistým členům komunity, a po čím dál větším množství stížností došlo ze strany administrátora k blokaci IP adresy z uživatelčina počítače. Nicméně uživatelka Čertice byla vynalézavá a zkoušela se opětovně přihlašovat a přispívat z jiných IP adres, pod jinými přezdívkami. Zanedlouho ji však její osobitý styl projevu prozradil a byla znovu „vyhnána“. V současnosti není známo, že by se na serveru vyskytovala.

Níže uvedený výběr příspěvků pochází z diskuse z dubna 2010, jejíž zakladatel upozorňuje na nebezpečí, které může Čertice (avšak konkrétně nejmenuje) představovat pro uživatele Najdise v souvislosti s jeho zkušeností. Ta vypovídá o tom, že jistá osoba málem dohnala jeho manželku k sebevraždě prostřednictvím kyberšikany po emailu.

¹⁵² Jedná se o uložení aktuálního zobrazení na monitoru, včetně grafiky a dalšího obsahu do paměti počítače.

Následující reakce na úvodní příspěvek (po jehož napsání se zakladatel diskuse z webu smazal) se vztahují k Čertici. Ta se později do diskuse také zapojuje a spekuluje nad tím, že autorem diskuse je jistá uživatelka, se kterou často přichází do konfrontace. Zachovávám autenticitu příspěvků, až na změněné přezdívky. Rovněž vynechávám specifické „najdisácké“ emotikony, a to z důvodu jejich grafické náročnosti.

Čertice (k Amuletce): „To neřeš to si zase vymyslela [Housenka], ta si tu pořád vymýšlí báčorky o lidech.....jak vidíš rychle se smazala aby nikdo nemohl najít její pravý nick.....“

Spanilá (k Žince): „Chytrý napadne špatný názor, hloupý jeho autora.“

Čertice (k Spanilé): „normální člověk nezaloží téma aby si hned smazal nick.....jen člověk, který má špatný svědomí ano.

Ale ty budeš kamarádit s kýmkoliv kdo hází špinu na druhý, závidíš lidem, že vypadají dobře proti tobě a že mají hezký mladý hlas, zatímco ty jsi vrásčitá vyžilá babice.....“

Dory (ke Spanilé): „nejbaba jedovata nesnese pravdu“

Čertice (k Dorys): „sranda bude až všichni přijedou na sraz a uvidí, jak vypadáš ve skutečnosti“

Dory (k Čertici): „takovej chodici hnus JAKO TY určite nejsem“

Spanilá (k Dorys): „Ona hlavně soudí podle sebe, nic víc, nic míň“

Čertice (k Dorys): „eště mnohem hnusnější ...chichirichichichichi“

Čertice (ke Spanilé): „já nemám vyschlý tělo a starej hlas jako ty.....“

Spanilá (k Čertici): „nezávid....“

...

Dorys (k Čertici): „chtela jsi se vetrit k nam na sraz, ale ani na srazu neni na tebe nikdo zvedavej, to asi proto, ze jsi tak hodna a oblíbena ty nejkravo... umis jen urazet, vycitat a vse otacet tak, jak se to tobe zrovna hodi, kam vlezes, tam te maji plne zuby ty chodici hnuse“

Čertice (k Dorys): „hihi.....to byla jen legrace.....sežralýýýýý..... [Dorys], kdy se budeš stěhovat ??už si našla někoho kdo si tě vezme domů???..... Ty jsi tak legrační figurka, že jsem dlouho takovou neviděla.....jeden pán ze Seznámitse mi psal, žes ho přemouvala. aby si tě vzal domů.....a když odmítl , mstila ses mu .

Myslíš, že bych s takovýma lidma jako ty jela na sraz ?? Ty ženský, co se s tebou baví, na tom musí bejt stejně

...

Amálka (k Čertici): „Neznám Vás...nemůžu vás soudit,tak jako to děláte vy tady...je mi teprve třináct...Ale to co si tady čtu,mi připadá,že vás hledá celej svět a vy ste utekla z blázince:(ale nechci vás soudit,třeba jste normální,pohodová...Proč soudíte lidi podle toho jak vypadaj?Podle toho jak mluví..Asi nemáte moc přátel,protože kdyby jo,nebyla by jste takhle zlá...Možná jste nikdy nepoznala lásku,nebo člověka který by vám jí mohl dát,nebo spíš chtěl...To je mi líto,ale proč píšete tohle co píšete??Pomlouváte lidi, které znáte přes net,nikdy jste se s nimi nesečkala,nikdy jste je nepoznala víc.= (Nechápu,proč?Proč to děláte,já vim,že sem si teď zadělala na to,že mě budete kritizovat,buzerovat a pomlouvat..A řeknu vám na to tohle:Užijte si to,mě je to jedno!Protože vy mě neznáte,nemůžete říkat po tomhle jednom dopise jaká jsem...Píšte si o mě co chcete,atejně by bylo nejlepší kdyby jste už nepřidávala žádný příspěvky,nikdy nepíšete nic optimistického,nikdy nikoho nepodpoříte,nepochválíte a nenapíšete ani jeden kraťounkej kompliment...Tak proč všem jen kazíte náladu?Něco na tom bude ne?Když už Vám píše třináctiletá holka...=(Bylo by nejlepší možná,vypnout počítač a chvíli o sobě přemýšlet,že někde ve vás chyba je“

Čertice (k Amálce): „kdyby jste jo?? co pravopis ?? Jsí příbuzná [Kouzelnice] co?“

Amálka (k Čertici): Jo jsem a sem na to pyšná...měla jsem pravdu,neumíte nic jinýho než buzerovat...“

Čertice (k Amálce): „Ale to se mýlíš slečno, já lidi povzbuzuju často.....když to tak cítímale [Kouzelnice] píše někdy blbosti , na jednu stranu řeší prachy a furt skuhrá že nemá a na druhou pomlouvá lidi, co maj rádi prachynevidí si do pusyjá nemám ráda komedii....mám ráda upřímnost a otevřenost.“

Amálka (k Čertici): „Ale já se nechci bavit o mojí mamce,nevíte,jaká doopravdy je...nepoznala jsem lepšího člověka než jí a vy jí nesaháte ani po kotníky...nemáte ráda komedii?a co jste vy?Proč hned odbíháte od tématu?Proč jste tak zlá,možná to ani sama nevidíte,ale možná by se to chtělo,podívat na to,co děláte...Že třeba někomu ubližujete...Napsala bych to tady úplně jinak,možná by tam bylo i pár sprostějch slov,ale proč si vybíjet energii na něčem jako jste vy?=D“

...

Čertice (k Amálce): „Moje realita je velice spokojenáobjíždím miminka a svoje dcerušky, mazlím se s kotátkama.....a moje děti nechodí na most, aby skočily dolů.....ani v době kdy to bylo zlé to nedělaly, protože já bych jim pomohla, podržela

Diskuse pokračovala v podobném duchu i dále, jen s tím rozdílem, že přibývaly fotografie, fotomontáže, linky a kopie výpisů z jiných diskusí, které měly sloužit jako důkazy pravdivosti tvrzení jednotlivých konfrontujících se stran. Považuji za důležité zopakovat, že se jednalo o opravdu extrémní příklad, a i když se na webu vyskytují místy zřetelné projevy flamingu, nedosahují intenzity, jako je tato.

Z participace a pozorování konstatuji, že ohniska virtuálních svárů na Najdise mají několik podob. Jak je uvedeno v příkladu na předchozí straně, konflikty mohou vyvolávat jedinci, kteří nějak část jádra zaujmou, znechutí, provokují, chovají se nekonformně apod. Tím se vytvoří dva tábory, jeden „kamenující“ onu osobu, druhý na straně obhajoby. Zpravidla lze nalézt zastánce na obou stranách (vyjma případu Čertice, kdy drtivá většina stála proti této uživatelce).

Dalším typem je osobní antipatie nebo spory mezi jednotlivými účastníky komunity, kteří si takříkajíc vyřizují veřejně své účty. Tento typ flamingu dokazuje diskuse zakladatele Scotta, která je kontroverzní již od samého autorova úvodního příspěvku:

Scott: „[Lady_Die]

prosím, nelez už mi do mejch diskuzí. to, že jsme spolu před pár lety spali a že mám tvůj koš na špinavý prádlo ještě neznamena, že musím číst tvoje urputné a bohužel čím dál nudnější komentý.. víš, když sem zabrousím a jsem zvědavej, co mi kdo napsal a pak tam vidím ty tvoje příspěvky, není to veselý čtení.. je to trochu jako billboardy s reklamou, kterejm se do určitý míry prostě nevyhneš.. respektuju tě jako osobnost a věřím, že i ty budeš respektovat mě.

Děkuju ti

PS: to víš, že stačilo ti ti napsat do vzkazníku, jedinej důvod proč jsem to napsal sem, je že doufám, že má prosba bude tímhle účinnější.“

Jedná se o příspěvek, který s využitím zveřejnění důvěrných informací o sobě (sebeodhalení) a zároveň o druhé osobě nese prvky flamingu. Uživatelé přispívající do diskuse se různě staví k tomuto počínu. Své stanovisko vyjadřuje i uživatelka Gejša, konkrétně prostřednictvím emotikony znázorňující zvracející obličej. Scott na ni reaguje:

Scott (k Gejši): „No speciálně tobě to vysvětlovat opravdu nebudu asi proto aby ses měla jít kam vyblïnkat, děvče..“

Gejša (ke Scottovi): „To děvče si nech od cesty - copánky už dávno nenosím
Žádné vysvětlení od Tebe nepotřebuji - jen si tady prostě tak svobodně zvracím“

Scott (k Gejši): „jjo, všim jsem si, že zvracíš a jinak porůznu se vyprazdňuješ docela
často a ráda..
škoda, že z toho nemaj takovej požitek i ti, co jim to tu pak zasmrádá..“

Gejša (ke Scottovi): „Co Ty víš, kdo z toho má nebo nemá požitek ? Ty možná ne, ale nic
si z toho nedělej, že si to neumíš užít - od toho jsme tady, abychom rostli - dozraješ k tomu
- máš to v karmě“

Scott (k Gejši): „tak tak, všichni k něčemu zrajeme, i ty časem přijdeš na to, že než vysírat
v diskuzí, kde o tebe zakladatel nestojí, je lepší jít dělat něco kloudnýho..“

Gejša (ke Scottovi): „Kdepak, hochu, tak snadno to nejde. Na někoho to možná účinkuje,
veřejně ho urážet, ale jen na toho, kdo se urazit dá
Mně se tak snadno nezbavíš..... jediná tady, že bys mě vymazal
Budu ty Tvoje sračky posunovat nahoru, tak dlouho, dokud si je nepřečtou úplně všichni
Mělo to být veřejné, ne ? Tak by bylo škoda, aby to zbytečně rychle zapadlo - o tohle by
nikdo neměl být ochuzen“

Třetí podoba ohniska sváru, se kterou jsem se setkala, je samotné téma diskuse. Nejožehavějšími tématy zde jsou rasismus, náboženství a nejrůznější společenská tabu, na která mají lidé občas velice vyhraněné názory, za které se „do krve“ bijí, než aby se vzájemným respektem diskutovali. Příkladem je diskuse, v níž její autor Rejnok ventiluje své rasistické názory směřované proti romské menšině, naopak ale sympatizuje s „pracovitými“ menšinami, jako jsou Ukrajinci apod. Diskuse graduje ve chvíli, kdy se do ní zapojuje uživatelka Garden:

Garden (k Rejnokovi): „A co Rusi a ti Ukrajinci co si je tak vychvaluješ? Takový Ukrajinec se má za náš ubohý a směšný plat náhodou dobře,tak proč by nedělal?když ještě třeba má jistý prachy v jeho bandě mafiánské.to stejný Rus. kdyby nám vláda zvedla platy,tak by jsme se o ty práce s chutí i popraly,ale na co a proč já budu otročit,za tak směšný plat?když stejně budu i nadále závislá na sociálce!!! jsem samoživitelka a těžko s tak směšným platem utáhnu domácnost a užívím sebe a dítě! no jo jenže proč by zvedali platy,když tady mají ty ukrajince,že? nejsou rasista,hnusí se mě to,ale je absurdní jak tady povišuješ ukrajince nad nás!“

Rejnok (k Garden): „Co to plácáš !!!!! až dám dizkuzi Rusáci tak tu něco piš !!! a než něco sem psát tak jsi přečti co jsem předtím psal.... Ukrajinci kopou krompáčem, vietnamci prodávají hadry ale cikáni kradou fetujou, na socialce jsou jako doma. Tak co si pořizuješ dítě když na to nemáš love !!! já je taky nemám tak si dítě pořizovat nebudu. Máš otce toho dítěte ne? A jestli ne tak si mu měla říct frajerovi že nebereš prášky... bo at si nasadí gumu...Radši jdu sledovat hokej než abych se tu rozčiloval u PC nad blbkou co si blbě naplánovala život tak jako 60% ženských v ČR !!! A teď tu bude dávat nějaký rady a dělat jak je chytrá !!! Jsem chtěl řešit rasismus, DS, NO, cikány !!!! To co jsem píšeš Ty si piš někam jinam když nechápeš tuhle dizkuzi.....Vždy, když mě posere holub, děkuji Bohu, že nedal křídla i krávičce....Chceš se mě zbavit?Zabij mě...Chceš mě poznat? Vytrvej...Chceš být se mnou?Nepodraž mě...A když nevíš co vlastně chceš -﻿ tak nepřekážej“

Garden (k Rejnokovi): „tos přehnal ty špinavče špinavej,podle toho jaks mě teď urazil a i těch 60% ŽENSKÝCH jde vidět že seš asi ještě víc pod úroveň než všichni tady ti cikáni co se tady o nich píše! co o mě víš ty ! nemáš žádné právo mě odsuzovat ty zmetku jeden! seš tak zkažený že se až divím, . a nenapsala jsem tu nic co tady nepatří. však na tebe taky jednou dojde,jak se chováš ty k ostatním ,tak vše se ti vrátí ,tak by sis měl dávat pozor,ale co mě je po tobě taky na tebe s.....protože mě nestojíš za ty nervy,ale příště laskavě neurážej!“

2.4 Self disclosure

Někteří jedinci se v prostředí virtuální komunikace svěřují mnohdy i s velice osobními problémy. Teorie virtuální komunikace, uvedené v teoretické části práce, tvrdí, že hlavním iniciátorem sebeodhalení je anonymita. Platí toto tvrzení u všech případů? Na tuto otázku se snaží odpovědět následující výběr příspěvků.

Deva: „Žiju s manželem kterého nenávidím a přesto s ním ještě jsem..uz dlouhou dobu mě psychicky i fyzicky terorizuje ,děti nemáme,intimně spolu už 1,5roku nežijeme takže si užívá jinde není to jen jedna je jich víc několikrát jsem mu navrhla že se rozvedeme když už nás k sobě nic nepoutá ale on to vždycky zavrhne a ještě je agresivní mám pořád strach odejít bojím se jeho nepřiměřených reakcí a nechci aby mě a nebo někomu z mé rodiny neublížil ..nevím jak dál nechci si už připadat tak uboze ..chci žít po svém a ne tak jak mi to nařizuje můj despotický manžel ...co dál??“

...

Borek: „Po svych skusenostech tim myslim drogy a skoro vsechny a to dost dlouho az 10 let. Tak vam muzu rict ze misto aby vam to davalo tak vam to vezme uplne vse. A prestat se podari tak jednomu z desti. A to jsem zacinal na trave pivu a obcas nejake leky. Rikal jsem si jednou dvakrat za tyden to zvladnu ale nic nemate pod kontrolu. Mzek si to pamatuje to prijemny a ma tendence se ktomu vracet. No skratka zacit s drogami to je jak podepsat smlouvu se smrti. [Borek]“

Tyto dva příspěvky lze řadit mezi ty, které autoři uveřejňují na základě anonymity. Ta zde vyvolává dojem bezpečí k tomu, aby se lidé v kyberprostoru svěřili ostatním. Jak Deva, tak Borek nepatří mezi aktivní „viditelné“ uživatele serveru, o čemž vypovídá především jejich profil. Nemají téměř žádné další příspěvky v jiných diskuzích a také žádné přátele na svém profilu.

Naproti tomu existují uživatelé, kteří jsou v diskusích aktivní a v rámci komunity Najdise mají již vytvořenou nějakou image a vztahy. Někteří z nich jsou dokonce častými účastníky webových srazů. Jako příklad uvádím případ Bonda:

Bond: „Dostal jsem se do zdravotních problémů a dlouho jsem zvažoval jít či nejit k lékaři! Donutila mně k tomuto kroku moje milovaná žena a pár lidiček odtud!

Zjištění je však zarážející!

Jednoduchým slovem rakovina!Dnes jsem začal aniž bych chtěl přehodnocovat priority života a najednou je vše jinak to co bylo zásadní pozbývá váhu a co bylo nevyhnutné má dnes už čas...

Zatím se snažím nemyslet na důsledky a jak dlouho to bude alespoň tak jak to je doposud.

Člověku se honí hlavou tolik myšlenek že to nejde ani počítačem zvládnout!

Prostě je to tak a šmytec!

Jen [Rockymu] se omlouvám že jsem se do něj navezl protože teď jako starý a chcíplý budu přítěží sociální síti a tudíž budu asi odebírat finance ,které by mohli dostat Ti co jsou marod pouze na povel!

Jen bych chtěl vědět blíže co obnáší ta chemoterapie vyčíst se dá mnoho ,ale zkušenosti jsou k nezaplacení tak prosím.“

Zajímaly mne motivy tohoto uživatele k odhalení natolik nelehkého problému, proto jsem ho kontaktovala prostřednictvím vzkazů. Dotaz zněl, jestli by se takto otevřel, pokud by byl na Najdise novým uživatelem (tj. anonymním) a neznal ostatní členy. Odpověď:

„Prostě jsem neměl obavu z toho, co to udělá jen pocit jako bych prosil o politování, ale tak to nebylo myšleno. Vůbec nelituji, že jsem to udělal. Na druhé straně mám stále pocit že nestihnu vrátit to, co jsem od lidí tady dostal a věř že toho bylo strašně hodně! ... No a kdybych tady byl nový, tak by nebyla odvaha něco takového udělat.“¹⁵³

Jiný příklad:

Bludička: „mám úžasného syna prostě. Dcerka je taky miláček,ale syn.. Babička mi volá, že prý nevím co mám doma za poklad. Říkám, že vím, netuše, že nevím Prý řekl následovně: ‘Babi, nedávej mi peníze na Velikonoce, dej prosím mamince peníze [Simonce] na školku..‘ Padla jí brada a mě též. Není to skvělé mít takového syna a koneckonců i takovou babičku?“

Této uživatelce jsem položila v soukromé korespondenci stejnou otázku jako Bondovi. Odpověď zněla:

„Myslím, že se neotvírám, nesvěřuju tolik, mám spoustu věcí které nikdo neví, které neříkám, nepíšu. Někdy píšu ze života, protože si myslím, že rady pod diskuzí mohou pomoci ostatním a třeba těm co by se nesvěřili.A taky se s tím někdo ztotožní a řekne, sí : Já nejsem v tom sám...“

Pokud jde o to, zda bych se svěřila anonymně..no jistě, a mnohem více přeci. Teď když jsem dostala "tvář" už toho na sebe tak nepráskám, jako dříve...“¹⁵⁴

¹⁵³ Uživatel Bond, osobní korespondence, 3. března 2012.

¹⁵⁴ Uživatelka Bludička, osobní korespondence, 4. března 2012.

Tato výpověď potvrzuje predikci vlivu anonymity na self disclosure, uvedenou v teoretické části. Nutno však podotknout, že příspěvek pochází z dubna 2011, čili je téměř rok starý. Již v této době však uživatelka patřila mezi aktivní, známé členy komunity a dokonce se zúčastnila srazu. Zkoumala jsem historii diskusí, jichž je Bludička zakladatelkou,¹⁵⁵ a obecně lze potvrdit její výpověď, že v minulosti se svěřovala s osobními záležitostmi s větší intenzitou, nicméně ani v poslední době svou sdílnost zcela neomezila, což dokazuje její příspěvek z konce roku 2011:

Bludička: „Zastavte prosím někdo čas nebo vybuchnu Nestíhám, nesvačím, nestihnu to nestačím..promiňte vážení..mám veliké zpoždění Dneska, do školky, pak syn ORL, pak zase do školky,neb [Simonka] má u palce zánět a protože doktorka odpo není, ..jenže [Simonka] má karneval od 10, takže doktorka, fronta u Dr maxe v lékárně, placení.. a zase školka a teď jdu začínám uklízet v práci...pomoooc

Obě doktorky samozřejmě na jiném konci kladna-potící se smajlík tu není

Tak jsem si tu pofňukala a jdu zase makat

Ale stále si zpívám a směju se, takže dobrý“

Na základě výše uvedených příkladů lze konstatovat, že se potvrdila premisa z teoretické části, podle níž někteří lidé ve virtuální komunikaci odhalují a sdílejí své zážitky, zkušenosti, či pocity, ať už se jedná o bolest nebo radost. Pro některé z nich je skrytá identita žádoucí, což potvrzuje teorii o vlivu anonymity na self disclosure. Na druhé straně se však ukazuje, že jiní uživatelé se otevírají až po tom, kdy si tzv. „ohmatají“ prostředí a naváží sociální vazby. Tím pádem si i automaticky vytvářejí nějakou identitu a anonymita v pravém slova smyslu se ztrácí.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Zaměřovala jsem se pouze na úvodní příspěvky autorky v každé její diskusi.

¹⁵⁶ Samozřejmě jistá míra anonymity v závislosti na konkrétním uživateli zůstává, nicméně už nemá takovou váhu.

2.5 Intergenerační rozdíly

V teoretické části v kapitole o intergeneračních rozdílech naznačuji, že je zajímavé sledovat virtuální komunikace dvou osob, kteří jsou si věkově více vzdálení. V běžném životě, kdyby se tito dva neznámí lidé potkali, tak by se zcela jistě spolu nebavili tak, jako to dělají v prostředí kyberprostoru. Svou roli zde hraje disinhibice jako taková a především anonymita. Ta se z mého pohledu ale netýká ani tak věku, neboť jedním z povinných údajů k vyplnění při registraci na sociální síť je právě datum narození, ale spíše například vizuální stránky.¹⁵⁷

Stírání věkových rozdílů má svá negativa i pozitiva. Na jednu stranu se vytrácejí pomyslné brzdy, které v reálném světě brání mladším jedincům komunikovat s vrstevníky svých prarodičů drže až vulgárně (zkusme se na chvíli vyhnout skepticizmu dnešní doby), na straně druhé však může docházet k tzv. prolomení ledů a komunikačních bariér, založených právě na pocitu věkové propasti mezi komunikujícími.

Mou pozornost na komunitním serveru Najdise upoutal jev, který s výše popsaným tématem souvisí. V diskusi, dotazující se uživatelů ohledně možného vlivu webu na jejich sebevědomí, jsem se mimo jiné setkala s výpověďmi, ve kterých se respondenti v souvislosti s tématem velice kladně zmiňovali právě o sbližování generací prostřednictvím interakcí na webu. Tyto uživatele jsem kontaktovala prostřednictvím vzkazů a podrobněji se jich zeptala na to, co naznačili v diskusi. S ohledem na charakter tématu uvádím do závorky věk respondentů:

Hřebec (66): „...byl bych pokrytec, kdybych tvrdil že mi nezvedlo sebevědomí, když si tu se mnou píšou mladý holky jako se svým vrstevníkem.....lhal bych , kdyby mi nedělalo dobře, že na srazících, kde mně lidi vnímají reálně, mi dávají najevo, že zdaleka nejsem ten, kterej by měl dávno v parku na lavičce krmit ptactvo.A v neposlední řadě.....přestože se ráno ošklíbám , když se vidím v zrcadle, je tu i zájem mnohých žen být víc než kamarádky.....“¹⁵⁸

Kočka_Šklíba (64): „No třeba to že klidně komunikuji s mladýma a nemám pocit ,že by mě nějak nebrali.A když máme ta setkání a většinou jsem tam nejstarší tak mi to už nemám

¹⁵⁷ Mám na mysli to, co člověka upoutá na první pohled na jiném uživateli, a to je profilový obrázek. Je rozdíl, zdali je na tomto obrázku například hrdina z fantasy hry, kudlanka nábožná nebo fotografie osoby. Nezáleží na tom, jestli je na fotografii vyobrazen skutečně autor profilu, už jenom samotná reálnost ikony aktivuje ve vnímateli jeho vnitřně zakódovaný, sociokulturně podmíněný a priori přístup k dané věkové kategorii.

¹⁵⁸ Uživatel Hřebec, osobní korespondence, 6. března 2012.

pocit že tam jsem trpěna. Kolikrát se mi zde stane ,že se mě někdo mladejch ve vzkazníku ptá na něco a stane se i ,že se mi svěří se svým problémem a věř ,že to člověku zvedne sebevědomí už jenom v tom ,že Tě třeba v danou situaci někdo potřebuje být je to jen písmenková potřeba¹⁵⁹

Na tomto místě uvádím tyto dva příklady z řad starších uživatelů Najdise, jako ukázkou významné roviny, kterou přináší virtuální komunikace některým jejím účastníkům. Jak Hřebec, tak Kočka_Šklíba hodnotí svou zkušenost s mladšími uživateli na diskusním fóru jako kladnou a pro ně samotné přínosnou.

Nestává se často, že by se například patnáctiletá dívka dala na autobusové zastávce do řeči s člověkem, který by jí mohl být rodičem či prarodičem, a už vůbec ne, aby se mu svěřila ohledně problémů v rodině nebo v souvislosti s láskou. Na komunitním serveru tato situace však není nejen nemožná, ale ani neobvyklá. Jako ukázkou uvádím diskusi, kde její zakladatel do úvodu píše:

Hendri-x (13): „Nevím jestly bych měl dát holce na prvním rande když jí pozvu do kina ruku kolem ramen a nebo jestly radši né! CO MYSLÍTE VY? Nějakou dobu to mei náma jiskří - podle mě! nejsem si jist je dost kamarádská ale myslím si spíš že to mezi náma jiskří.

Mám při mém prvním líbání zapojit i jazyk a nebo radši bez jazyka?

TAK DÁVÁM VÁM PROSTOR ABYSTE ŘEKLI VÁŠ NÁZOR

MOC DĚKUJI"

Diskuse čítá na 60 příspěvků od uživatelů různých věkových skupin, vybrala jsem některé z nich:

Lesní písťalka (52): „To je hezký, že ještě dnes jsou kluci, kteří o tom přemýšlejí. Z mého deníku, když mi bylo 15: šli jsme z kina, nenápadně mě vzal za ruku a začal ji žmoulat v té své. Bylo to příjemné. Pak jsme zašli za roh a začal mě líbat. Dovoluje si teda moc, vůbec se mi to nelíbí, jazyk v puse, fujtajbl, říkají tomu francouzský polibek. Vykašlu se na něj.“

GoldenState (30): „Myslím, že hned dát ruku kolem ramen raději ne. Mě to přijde takový už moc "blízky". To si myslím dělaj páry, který už jsou tak trochu sčuchlý a je to znak, že k sobě patří a chtějí to dát najevo. Vy k sobě ještě nepatříte. A to ty musíš pořádně ještě respektovat. Navíc z ruky kolem ramen se hůř ustupuje, takže pokud by's přestřelil, chudák

¹⁵⁹ Uživatelka Kočka_Šklíba, osobní korespondence, 6. března 2012.

bude ve svízelný situaci - buď se bude hodně nápadně kroutit a nebo delší dobu trpět. Ani jedna situace není dobrá, takže raději neriskovat.

Jako první krok zkus se k nenápadně sunout, letmej dotek, pohlázení a tak. Z reakce odhadneš co potom. Když bude cukat a ustupovat, tož smůla, ustoupíš taky a přestaneš jí protivně odhrabávat po zbytek večera a pak pochopíš, že buď budeš hodně dlouho čekat a nebo že prostě nemá zájem. A když neucukne a nechá se, nebo ještě se přiblíží víc, tož trochu přidáš a pak možná dojde i na tu ruku kolem ramen...“

Písečná bouře (44): „Myslím, že úplně nejideálnější by bylo, nechat to na situaci, rozpoložení, atmosféře.... uvidíš, co se Ti zrovna v určitou chvíli bude chtít - budeš považovat za přirozené - to udělej

Křečovitá ruka na rameni, jen proto, že SE TO HODÍ má stejný účinek, jako umělá zdrženlivost

Hlavně klid, nadhled... nejdeš dělat státnici, jdeš jen s holkou do kina“

Vzhledem k odpovědím uživatele Hřebce a uživatelky Kočky_Šklíby, stejně jako k výše uvedenému výběru z diskuse se domnívám, že důležitým psychosociálním aspektem virtuální komunikace mezi generacemi, který může mít u některých zúčastněných díky srazům i přesah do reality, je právě ono nacházení společné řeči a boření intergeneračních bariér.

2.6 Virtuální komunita a její vliv na sebeuvědomění jejích členů

V poslední kapitole teoretické části se věnuji možnosti syntézy dvou modelů, týkajících se procesu sebeuvědomování jedince v prostředí kyberprostoru. Tyto modely se mohou dle mého názoru také prolínat. Hlavním předpokladem, který implikuje tento jev, je vliv psychologického zážitku komunity.

Jak se již krátce zmiňuji v předchozím textu (kapitola 2.2), jedním z hlavních záměrů šetření bylo zmapovat možný vliv interakcí na komunitním serveru na sebeuvědomění jeho členů v realitě. Na základě této intence jsem založila diskusi, která měla charakter dotazníku. Cílem bylo získat vzorek respondentů, které bych v případě potřeby dále mohla individuálně kontaktovat a vést s nimi polostrukturované rozhovory prostřednictvím vzkazů. V úvodním příspěvku jsem v rámci společného úzu uvedla dvě definice sebeuvědomění¹⁶⁰ a položila jsem tyto otázky:

„Myslíte si, že v nějaké fázi vašeho působení zde měla komunikace s ostatními členy/přáteli nějaký výrazný vliv (pozitivní či negativní) na vaše sebeuvědomění?

Projevil se tento vliv nějak konkrétně ve vašem reálném životě?

Můžete uvést příklad?“

Z odpovědí třiceti přispívajících¹⁶¹ bylo možné rozeznat tři hlavní proudy názorů. Přibližně polovina respondentů nevnímala žádný vliv Najdise na míru svého sebeuvědomění, popřípadě uváděli jiné oblasti, na které působilo jejich členství na webu.

Medomilka: „Na mé sebeuvědomění to žádný vliv nemělo. Sebeuvědomění je podle mne vnitřní přijetí sebe sama. Dokázat se nad nikým nevyvyšovat, ale ani neponižovat, jít svou cestou. Toto mi dali v dětství rodiče. Ale diskuze na Najdi se mi rozšířily okruh lidí, které počítám mezi své přátele a několik dokonce mezi přátele velmi blízké.“

Křeček Emil: „Nikoliv. NajdiSe je pro mě prostě internet (off-line jsem se potkal akorát jednou s [Houslistou]) a cokoliv co se tu děje obvykle házím za hlavu s kliknutím na Odhlásit.“

¹⁶⁰ "Sebeuvědomění se týká hodnoty, již si přisuzujeme. Je důležitou složkou sebepojetí." (Fontana, 1997)
"Sebeuvědomění je vědomí vlastních možností. Možností tu přitom není míněn jen limit (kam až mohu), ale i otevřenost existenciálních cest (já mohu, mám možnost) v pozitivním smyslu."
(Valenta, 1995). Obě definice jsou i s příslušnými citacemi uvedeny v kapitole 1.4.3.

¹⁶¹ Celkový počet přispívajících byl vyšší, ale ne všechny odpovědi vyhovovaly svou relevantností.

VímŽeNicNevím: „nie

nie

nie

človek sa tu sem tam nanajvýš stretne s užitočným brainstormingom..“

Druhá část uživatelů se názorově dělí na dvě skupiny, které jsou dokonce co do počtu odpovědí vyrovnané. Jedna skupina potvrzuje mou predikci a přiznává, že jim účast na webu různými způsoby zvýšila míru sebevědomí. Nový úhel pohledu přinesly odpovědi členů druhé skupiny. Ti se pozastavují nad uvedenými definicemi sebevědomí v mém úvodním příspěvku a popisují vlastní pojetí tohoto pojmu, které se blíží spíše definicím sebeuvědomění, neboli sebepojetí (kapitola 1.4.3). V rámci tohoto pohledu uživatelé přiznávají, že Najdise mělo vliv na jejich vědomí sebe sama. Všimla jsem si, že skupina uživatelů vypovídajících o zvyšování sebevědomí ve svých příspěvcích zpravidla nápadně zmiňuje vliv ostatních členů komunity a svých přátel:

S-míšek: „Tak za ty 4 roky co tu jsem jsem se v určitých věcech změnila, měli samozřejmě na to vliv, lidé v mém okolí, a to co se stalo, ale i někteří lidé tady, tím co napsaly řekly... a ano, mělo to pozitivní vliv na mé sebevědomí, zjistila jsem, že mě mají rádi, do té doby jsme měla okolo sebe jen pár lidí,... teď jich mám mnohem víc, a navíc získám pohled více lidí, kteří nejsou zaujatí...“

Hřebec: „...V každém případě jsem si poopravil názor na dikuzní a seznamovací portály, které zhusta nahánějí husí kůži, až na tenhle, kde jsem se setkal s mimořádnou upřímností lidí, pravda, někdy až naivní, a člověk si zde připadá jak doma v papučích. Tím že se lidé převážně znají ze srazů, dost eliminuje neduhy anonymity a vznikají zde mnohem lidštější vztahy a hlavně reálnější. Přesto že moje sebevědomí nebylo nijak nízké, musím přiznat že řada lidí mi ho zvýšila, hlavně tím jak mě samozřejmě přijali mezi sebe...prostě to tak cítím...“

PaniDomu: „...Neříkám, že každý mi tu za ty roky pomohl, ale je tu pár nádherných lidí, že se mé sebevědomí o hodně zlepšilo, když jsem jim napsala jaký mám problém a ten jsem začala vidět očima někoho jiného, no a je to sranda, né už problém“

Naproti tomu respondenti, kteří vnímají sebevědomí v širším slova smyslu podle psychologických definic sebeuvědomění, tvrdí, že podstatnou roli pro ně samotné hrála spíše vlastní sebereflexe. Příklady:

Strom života: „Když to vezmu z pohledu mé definice sebevědomí, tak najdise hrálo docela podstatnou roli v mém sebeuvědomění. Trvalo mi, než jsem si uvědomil fakt, že toto je taková "duchovní" bažina přes kterou jsem musel přejít na své cestě z čistě materialistického pojetí světa. Jsem za to poznání neskonale vděčný. Teprve až pohled zpátky, kdy už stojím na pevné zemi, dal všemu ten správný smysl a význam...“

Kolemjdoucí: „Pakliže má Najdise nějaký konkrétní vliv na můj reálný život, je to spíše způsobeno tím, že jsem začal o věcech přemýšlet jinak. Za ty tři roky jsem vstřebal neuvěřitelné množství informací, pocitů a myšlenek a některá kvalitní byť náročná slovní klání mě donutila popřemýšlet o věcech tak do hloubky, že za jiných okolností bych se do takových 'dimenzí' jen ztěží dostal (a tedy nezjistil, co si doopravdy myslím). Rozšířilo a prohloubilo mi to perspektivu, což zjemnilo mou potřebu mít za každou cenu pravdu, a – ano – paradoxně právě toto se stalo a neustále sává pilířem mého skutečného sebevědomí.“

Rozpustilá: „...nuž..u mňa najdise malo vplyv skôr na sebereflexiu...našla som tu dost zrkadiel na to,aby som spoznala svoju skutočnú tvár /a stále ešte spoznávam/...vlastne by sa dalo povedať,že je to aj o tom sebevedomí v ponímaní sebauvedomenia...naozaj som si toho vďaka tunajším človečikom uvedomila dosť..nielen o sebe,ale celkovo o živote ..a prejavilo sa to aj konkrétne v reálnom živote...“

Z výpovědí je zřejmé, že pojmy sebevědomí a sebeuvědomění není žádoucí od sebe separovat, neboť spolu úzce souvisí. Příspěvky také potvrzují výskyt jevů zmiňovaných v teoretické části. Jedná se o psychologický zážitek virtuální komunity (kapitola 1.4.2) a o dva známé modely související se sebepojetím jedince při virtuální komunikaci (kapitola 1.4.3).

Uživatelé S-míšek, Hřebec a PaníDomu spadají do kategorie jedinců, kteří vnímají jako zásadní faktor, zasluhující se o změny v jejich sebevědomí, především sociálnost prostředí a interakce s ostatními členy a přáteli. Tento způsob sebepojetí odpovídá SIDE modelu.

Uživatelé Strom života, Kolemjdoucí a Rozpustilá zmiňují významnost uvědomování si sebe sama a potvrzují tedy spíše platnost dvoukomponentového modelu.

Výzkum oproti SIDE a dvoukomponentovému modelu naznačil možnost změn ve vnímání sebe sama i v prostředí mimo kyberprostor, čímž potvrdil mé odhady. Sami uživatelé vypovídají, že Najdise mělo vliv na jejich reálné životy. Jednou z hlavních příčin tohoto přenosu je dle mého názoru právě zážitek

virtuální komunity, který je u aktivních a dlouholetých členů webu patrný. Odpovědi respondentů, jež jsou typologicky zařaditelné do konceptu SIDE modelu, explicitně potvrzují výskyt zážitku virtuální komunity.

Sociální aspekty členství na webu u respondentů, u nichž byl proces uvědomění sebe sama shodný spíše s principem dvoukomponentového modelu, nejsou sice tak zjevné jako u předchozí skupiny, nicméně samotný proces sebeuvědomění by nebyl možný bez hlubších interakcí s ostatními členy serveru. Zážitek virtuální komunity je zde proto implicitně také přítomen.

ZÁVĚR

Výsledky kvalitativního výzkumu na komunitním serveru Najdise potvrdily výskyt vybraných psychologických jevů definovaných v teoretické části práce, čímž dokázaly jejich platnost ve virtuální komunikaci. Dále se potvrdila hypotéza, že zážitek virtuální komunity může působit na sebevědomí, v širším úhlu pohledu i na sebeuvědomění některých jejích členů.

Příklady v praktické části ukazují, že flaming, neboli agrese projevovaná v prostředí internetové komunikace, má z hlediska příčin jejího vzniku několik podob. Na zkoumaném diskusním fóru patří mezi tyto příčiny výrazní jedinci, kteří se chovají vůči ostatním členům komunity provokativně a nekonformně, dále jsou to osobní spory nebo antipatie mezi jednotlivými uživateli, kteří se v diskusích verbálně napadají, a třetím vlivným faktorem jsou samotná témata diskusí, která a priori zvyšují potenciál k agresi v důsledku rozdílných radikálních názorů jejich autorů. V teoretické části jsou zmíněny disinhibiční termíny disociativní anonymita a disociativní imaginace jako možné spouštěče flamingu. Nutno dodat, že se však jedná o termíny spojené s psychikou jedince samotného. Příčiny vzniku virtuální agrese, které se objevily na základě mého výzkumu, mají celistvější charakter a zohledňují psychosociální kontext daného jevu, čímž se se známými koncepty nevyklučují. Důležité je dle mého názoru taktéž nezapomínat na roli, kterou hraje přirozená agresivita jedince, ať už se jedná o její vysokou míru, tj. v reálném životě běžně a často projevovanou, nebo naopak nízkou, kdy prostřednictvím virtuality dochází k její kompensaci. V obou případech však principy disinhibice poskytují prostor pro její zvýšené uvolňování.

Výskyt jevu self disclosure, neboli odhalení se v prostředí virtuální komunikace se na Najdise taktéž potvrdil a ukázal dvě možné roviny jeho vzniku. První z nich se shoduje s koncepty uvedenými v teoretické části, které považují self disclosure za následek anonymity. Ta zajišťuje uživateli internetové komunikace pocit bezpečí, na základě kterého se jedinec svěří v kyberprostoru snadněji, než v reálném životě. Respondenti, jejichž příspěvky odpovídali tomuto typu sebeodhalení, však v porovnání s druhými nebyli aktivními a v prostředí komunity Najdise známými „tvářemi“. U jedinců se získanou identitou prostřednictvím několikaleté virtuální sebeprezentace a účasti na srazech byla naopak zjištěna významná potřeba sociální blízkosti, při které se implicitně velká část anonymity vytrácí. Tyto výsledky vedou k tvrzení, že se nelze na problematiku anonymity dívat černobíle. Zajímavou otázkou, která by si zasloužila

samostatný výzkum, je motivace uživatelů k self disclosure. Z charakteru příspěvků a výpovědí respondentů vyplývá jako jeden ze stěžejních motivů potřeba svěřování se, ventilace emocí či sdílení problému s druhým člověkem, které někdy doprovází očekávání pomoci či rady od druhých. Nejen dostat, ale i poskytnout radu a inspiraci druhým na základě svých zkušeností může být důvodem pro sebeodhalení. Některé příspěvky odkrývající soukromí uživatele mají lehčí formu a mohou budit dojem, že se chce autor nějak zviditelnit či informovat přátele o svých zážitcích, jejichž cílem je své čtenáře mimo jiné pobavit.

Část výzkumu zabývající se stíráním intergeneračních bariér v procesu virtuální komunikace potvrzuje platnost samotného jevu, jenž je z velké části chápán v rámci mazání sociálních rozdílů jako projev disinhibice. Výpovědi dvou starších respondentů dokazují jejich pozitivní přístup k boření věkových hranic. Významnou úlohu (ať už vědomou či nevědomou) by zde mohla hrát potřeba „být vnímán“, zmiňovaná v teoretické části. Senioři mohou prostřednictvím interakcí s mladšími členy virtuální komunity (znovu)získávat pocit jakési užitečnosti, který je v dnešním reálném světě těmito lidem upírán. Výzkum dále ukazuje, že nejen pro starší uživatele, ale pro všechny věkové kategorie včetně adolescentů mohou mít interakce na Najdise svůj význam ve smyslu nalézání způsobů, jak spolu navzájem komunikovat navzdory věkovým rozdílům. Jedná se samozřejmě pouze o obecná tvrzení, kterým je nutno věnovat se více do hloubky a s ohledem na větší vzorek věkových skupin, než které jsou spíše jako inspirativní uvedeny v tomto výzkumu.

V teoretické části zmiňuji, že ne všechna internetová prostředí vytvářejí svým charakterem podmínky pro hlubší komunikaci a vztahy, tak jako je tomu například na Najdise. V souvislosti s tímto tvrzením by dalším zajímavým tématem některého z budoucích výzkumů mohly být virtuální reprezentace jednotlivce v rámci několika internetových prostředí (v nichž se často vyskytuje) a jejich komparace.

Poslední část výzkumu přináší zajímavé výsledky ohledně způsobů sebepojetí jedince v prostředí kyberprostoru. Ukázalo se, že poloviční část respondentů vnímá své členství na Najdise jako významné pro formování vlastního sebevědomí, potažmo sebeuvědomění. Z výpovědí aktivních a dlouholetých členů lze potvrdit platnost obou modelů sebepojetí uvedených v teoretické části. Skupina uživatelů, kteří zaznamenali nárůst sebevědomí, zdůrazňuje vliv sociálnosti prostředí a vztahů (zaměření „ven) podle SIDE modelu. Druhá skupina, která chápe sebevědomí více ve smyslu sebeuvědomění,

uvádí jako stěžejní spíše význam vlastní sebereflexe a zaměření „dovnitř“ podle dvoukomponentového modelu sebepojetí. Akceptace obou těchto modelů tak v podstatě popírá jejich jednostrannost a ukazuje, že v prostředí kyberprostoru je možná existence jak osobního, tak veřejného sebeuvědomění.

Na rozdíl od zmiňovaných modelů, které se omezují na vnímání sebe sama v prostředí virtuální komunikace, z výpovědí respondentů vyplývá, že může docházet i ke změnám v sebevědomí a sebeuvědomění, jež kyberprostor přesahují. Významnou roli zde zřejmě hraje psychologický zážitek virtuální komunity.

Někteří autoři zabývající se fenoménem budování komunity jako takové (Peck, Shadel a Thatcher, Goff, aj.) – myšleno mimo kyberprostor – spatřují pozitivní osobnostní změny u jejích členů. Respondenti jejich výzkumů vypovídají, že na základě skupinové akceptace se cítí být svobodnější a sami sebou.¹⁶² Jiní pocítují vliv zážitku komunity na zvýšení důvěry vůči druhým lidem, na prožívání smysluplnosti existence a redukování ohrožení pocházejícího z prožívání odlišnosti či rozdílnosti.¹⁶³ V rámci těchto uváděných konceptů docházelo nesporně i ke změnám v sebepojetí a sebevědomí účastníků výzkumů. Pokud tento pohled přeneseme do prostředí kyberprostoru, dostáváme se k hlavní myšlence předchozího odstavce.

Samozřejmě jsem si vědoma, že vliv virtuální komunity na sebevědomí a sebepojetí jedince nemusí mít pouze pozitivní charakter, nicméně se domnívám, že jistý princip katalyzátoru zde hraje v procesu vnímání sebe sama svou příznivou roli.

Důvodem, proč se vůbec zabývat možným vlivem virtuální komunikace na sebepoznání jedince, je možnost nového rozměru pro nahlížení na témata, která se zde přímo nabízejí a která lidstvo fascinovala dávno před vynálezem počítače. Jung říká, že pro člověka je jeho celoživotním úkolem *individuace* (stát se tím, kým jsem).¹⁶⁴ Virtuální prostředí disponuje kvalitami, které z něj za jistých okolností činí nástroj sebepoznání a seberealizace. Nicméně je zde ještě opačné hledisko, totiž nebezpečí *idealizace* sebe sama, kterou popisuje Horneyová: „Energie směřující k seberealizaci se

¹⁶² D. Shadel, B. Thatcher, *The Power of Acceptance. Building Meaningful Relationships in a Judgmental World*, California: Newcastle Publishing Company, 1997 In: J. Sadovská, „Fenomén komunity Scotta Pecka“, *Československá psychologie*, 1999, vol. 43, no. 6, s. 494.

¹⁶³ D. Goff, *Communitas: An Exploratory Study of the Existential and Transpersonal Dimensions of a Psychological Sense of Community Building Workshop*, dizertační práce, Institut of Transpersonal Psychology in Palo Alto, 1992 In: J. Sadovská, „Fenomén komunity Scotta Pecka“, *Československá psychologie*, 1999, vol. 43, no. 6, s. 494.

¹⁶⁴ In: D. Šmahel, *Psychologie a internet...*, s. 70.

přesouvá k dosažení realizace idealizovaného já.¹⁶⁵ Jestliže se tyto známé koncepty týkají oblasti skutečné reality, prostředí virtuality jej může násobit. Úkolem moderní vědy je proto využít nástroje, jaký představuje kyberprostor, aby poodhalila další kousky doposud neznámých koutů lidské psýchy.

¹⁶⁵ K. Horney, *Neuróza a lidský růst*, Praha: Pragma, 2000, s. 25.

BIBLIOGRAFIE

A: Monografie

Ashmore, D.R. – Jussim, L. (Eds.), *Self and Identity*. New York - Oxford: Oxford University Press, 1997. 256 s.

Berger, L. P. - Luckmann, T. *Sociální konstrukce reality*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s.

Buermann, U. *Jak (pře)žít s médii*, Hranice: Fabula, 2009. 239 s.

Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost, příručka pro uživatele*, Praha: Karolinum, 2000. 374 s.

Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*, Praha: Portál, 2003. 383 s.

Hagerty, L. *The Spirit of the Internet*, Tampa: Matrix Masters, Inc., 2000. 240 s.

Heim, M. *Virtual Realism*, Oxford a New York: Oxford University Press, 1998. 264 s.

Horney, K. *Neuróza a lidský růst*, Praha: Pragma, 2000. 343 s.

Horrocks, Ch. *Marshall McLuhan a virtualita*, Praha: Triton, 2002. 77 s.

Huitema, Ch. *A Bůh stvořil INTERNET...*, Praha: Mladá Fronta, 1996. 175 s.

Jones, S. G. *CyberSociety*, New York: Sage Publications, 1995. 256 s.

Lem, S. *Tajemství čínského pokoje*, Praha: Mladá fronta, 1999. 199 s.

Moshman, D. *Adolescent Psychological Development*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2005. 160 s.

Postmes, T. - Spears, R. - Lea, M. *Breaching or building social boundaries?: Interpersonal and intergroup considerations*, Beverly Hills: Science News, 2000. Staženo z ProQuest Database.

Rheingold, H. *The Virtual Community*, New York: Harper Collins Publishers, 1994. 447 s.

Sedláčková, D. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*, Praha: Grada Publishing, 2009. 123 s.

Shadel, D. - Thatcher, B. *The Power of Acceptance: Building Meaningful Relationships in a Judgmental World*, California: Newcastle Publishing Company, 1997. 288 s.

Suler, J. *Cyberspace as Psychological Space. In the Psychology of Cyberspace*, (online hypertextová kniha), 1998. Dostupné na URL:<
<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>>.

Suler, J. *The Basic Psychological Features of Cyberspace. In the Psychology of Cyberspace*, (online hypertextová kniha), 1998. Dostupné na URL:<
<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>>.

Suler, J. *The Online Disinhibition Effect. In the Psychology of Cyberspace* (online hypertextová kniha), 1998. Dostupné na URL:<
<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>>.

Šmahel D. *Psychologie a internet- děti dospělými, dospělí dětmi*, Praha: Triton, 2003. 158 s.

Vágnerová, M. *Základy psychologie*, Praha: Karolinum, 2004. 356 s.

Vybíral, Z. *Psychologie lidské komunikace*, Praha: Portál, 2000. 263 s.

B: Články ve sbornících a seriálových publikacích

Bishop, P. D. - Chertok, L. - Jason, L. A. „Measuring sense of community: Beyond local boundaries,“ *Journal of Primary Prevention*, 1997, vol. 18, s. 193 - 212.

Čermák, I. - Navrátil, M. „Vliv virtuální reality (VR) na psychiku jedince,“ *Československá psychologie*, 1997, vol. 41, no. 1, s. 55 - 65.

Dušková, M. - Vaculík, M. „Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv. chatech,“ *Československá psychologie*, 2002, vol. 46, no. 1, s. 55 - 63.

Halamová, J. „Dimenzionalita a psychometrické vlastnosti slovenskej verzie škály vnímaného zážitku komunity,“ *Československá psychologie*, 2001, vol. 45, no. 3, 259 - 269.

Jedelská, E. „Láska, přátelství a lži na internetu,“ *Psychologie dnes*, 2010, no. 13, s. 12 - 15.

Koubalíková, S. - Šmahel, D. „Fenomén lhaní v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2008, vol. 52, no. 3, s. 289 - 301.

Kruger et al., „Sense of community among psychologist on an internet site,“ *Professional psychology: Research and practice*, 2001, vol. 32, no. 6, s. 642 - 649.

Sadovská, J. „Fenomén komunity Scotta Pecka,“ *Československá psychologie*, 1999, vol. 43, no. 6, s. 490 - 496.

Stéphane, R. „State of the art of virtual reality therapy (VRT) in phobic disorders,“ *PsychNology Journal*, 2003, vol. 1, no. 2, s. 176 - 183.

Šmahel, D. „Souvislosti reálné a virtuální identity dospívajících,“ In: *Rodiny, děti a mládež v období transformace*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 315 - 330.

Vaculík, M. - Hudeček, T. „Vývoj partnerských vztahů vzniknuvších v prostředí internetu,“ *Československá psychologie*, 2005, vol. 49, no. 2, s. 157 - 174.

Valenta, J. „Výchovná dramatika a rozvoj sebevědomí dětí a dospělých,“ In: *Asertivita, sebereflexe, kooperace a dramatická výchova: sborník z výzkumného projektu EXTRA „Asertivita a rozvoj sebevědomí“*, Praha: PF UK, 1995. s. 133 - 150.

Vybíral, Z. „Disinhibice u mladých uživatelů chatu,“ In: *Děti, mládež a rodiny*, I. Plaňava a M. Pilát (eds.), Brno: Barrister&Principal, 2002. s. 275 - 288.

Vybíral, Z. „Mění se lidská psychika v éře internetu?“ *Psychologie dnes*, 2001, no. 3, s. 16 - 19.

Weinberg, H. „Group process and group phenomena on the Internet,“ *International Journal of Group Psychotherapy*, 2001, vol. 51, s. 361 - 378.

C: Akademické práce

Černý, J. *Psychologický zážitek virtuální komunity*, bakalářská práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno, vedoucí práce: D. Šmahel, 2006. 68 s.

Faltýnek, L. *Psychologické aspekty komunikace na internetu*, diplomová práce na Fakultě informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové, vedoucí práce: Zdeněk Vybíral, 2002. 122 s.

Goff, D. *Communitas: An Exploratory Study of the Existencial and Transpersonal Dimensions of a Psychological Sense of Community Building Workshop*, dizertační práce, Institut of Transpersonal Psychology in Palo Alto, 1992. 399 s.

Honzík, M. *Analýza internetových sociálních sítí*, bakalářská práce na Fakultě informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze, vedoucí práce: David Chudán, 2010. 56 s.

Kubovčiková, Z. *Internet a vztahy: seznámení prostřednictvím internetu*, diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, vedoucí práce: Iva Štětovská, 2002. 131 s.

Kučerová, L. *Business využití sociálních sítí*, bakalářská práce na Fakultě ekonomicko-správní Univerzity Pardubice, vedoucí práce: Tomáš Kořínek, 2010. 62 s.

Reid, E. *Electropolis: Communication and Community On Internet Relay Chat*, bakalářská práce na University of Melbourne, 1991.

Reid, E. *Cultural Formations in Text-Based Virtual Realities*, magisterská práce na University of Melbourne, 1994. Nečíslováno.

Šmahel, D. *Adolescents and Emerging Adults on the Internet: Exploring Identity, Relationships and Addictive Behavior*, habilitační práce na Fakultě sociální studií, Masarykovy University, Brno: 2007. 284 s.

Šmahel, D. *Dospívající v prostředí internetu*, diplomová práce na Fakultě sociální studií Masarykovy univerzity, Brno, vedoucí práce: I. Čermák, 2002. 113 s.

D: Internetové zdroje

„About Us“ [online], *LinkedIn*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://press.linkedin.com/about>>.

„Automatické sdílení“ [online], *Youtube*, 2011 [cit. 2011-12-20], URL: <<http://support.google.com/youtube/bin/answer.py?hl=cs&answer=157215>>.

„Historie firmy“ [online], *Seznam*, [cit. 2011-12-20], URL: <<http://onas.seznam.cz/cz/o-firme/historie-firmy/>>.

„Historie sociálních sítí“ [online], *Sociální sítě*, 2008 [cit. 2011-12-19], URL: <http://socialnisite.cz/info/historie_socialnich_siti>.

„Líbímseti.cz“ [online], *Irecenze*, [cit. 2011-12-20], URL: <<http://irecenze.net/libimseti/>>.

„Lidé.cz“ [online], *Seznam*, [cit. 2011-12-20], URL: <<http://onas.seznam.cz/cz/lide-cz.html>>.

„Statistika“ [online], *Facebook*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>>.

„Top 15 Most Popular Social Networking Sites | December 2011“ [online], *eBizMBA*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>>.

Blinka, L. „Jak komunikujeme přes internet: bez ostychu a bez zábran!“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010 [cit. 2012-01-24], URL: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/david-smahel.php?itemid=9645>>.

Dočekal, D. „Sociální sítě si podmanily svět (fakta a čísla hlavně o Evropě),“ [online], *Lupa*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.lupa.cz/clanky/socialni-site-si-podmanily-svet-fakta-a-cisla-hlavne-o-evrope/>>.

Handl, J. „Jak dobře používat LinkedIn?“ [online], *Marketing Journal*, 2010 [cit. 2011-12-19], URL: <http://www.m-journal.cz/cs/praxe/z-praxe/jak-dobre-pouzivat-linkedin__s407x6328.html>.

Handl, J. „Twitter pro začátečníky“ [online], *Lupa*, 2009 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.lupa.cz/clanky/twitter-pro-zacatecniky/>>.

Laurenčík, M. „Myspace“ [online], *Technický portál*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.techportal.cz/9/1/myspace-cid266599/>>.

Markless, Sharon. „Nová koncepce informační gramotnosti pro digitální výukové prostředí ve vysokoškolském vzdělávání“ [online], *ProInflow*, 2011 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://pro.inflow.cz/nova-koncepce-informacni-gramotnosti-pro-digitalni-vyukove-prostredi-ve-vysokoskolskem-vzdelavani>>.

Najdise.cz | Horoskopy on-line, výpočty horoskopů. [online], URL: <<http://najdise.cz/>>.

Reid, E. *Electropolis: Communication and Community On Internet Relay Chat*. [online], University of Melbourne, 1991. [cit.2012-01-15], URL: <<http://www.irchelp.org/irchelp/misc/electropolis.html>>.

Sagolla, D. „How Twitter Was Born“ [online], *140 Characters*, 2009 [cit. 2011-12-19], URL: <<http://www.140characters.com/2009/01/30/how-twitter-was-born/>>.

Suler, J. „The Online Disinhibition Effect,“ [online], *The Psychology of Cyberspace*, 2001 [cit. 2011-12-10], URL: <<http://users.rider.edu/~suler/psyber/disinhibit.html>>.

Ševčíková, A. - Šmahel, D. „Virtuální identita, její vytváření a experimentování s identitou,“ [online], *Aktuálně.cz*, 2010, [cit.2012-01-30], URL: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blog/david-smahel.php?itemid=10055>>.

E: Osobní korespondence s Uživateli Najdise

Administrátor a zakladatel Najdise, leden – březen 2012.

Informátoři, osobní korespondence, únor 2012.

Uživatel Bond, osobní korespondence, 3. března 2012.

Uživatelka Bludička, osobní korespondence, 4. března 2012.

Uživatel Hřebec, soukromá korespondence, 6. března 2012.

Uživatelka Kočka_Šklíba, soukromá korespondence, 6. března 2012.